

UZUN BİR ADAM

İLHAN BERK

Anlatı

39
yazık

İLHAN BERK

UZUN BİR ADAM

UZUN BİR ADAM

(anlatı)

YAZKO

Türkocağı Cad. No: 17-19

Cağaloğlu-İstanbul

22 78 45

Yazarın şiir kitapları:

İSTANBUL

GÜNAYDIN YERYÜZÜ

TÜRKİYE ŞARKISI, KOKOSU

GALİLE DENİZİ

ÇİVİ YAZISI

OTAĞ

MISIRKALYONİĞNE

AŞIKANE

ŞENLİKNAME

TAŞBASKISI

ATLAS

KÜL, TDK 1979 Şiir Ödülü

İSTANBUL KİTABI, Necatigil Şiir Ödülü, 1980

KİTAPLAR KİTABI, seçmeler (1947-1980)

Bu kitap Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri'nde

dizildi, basıldı, ciltlendi, 27 73 37

Kapak: Mengü Ertel

İstanbul, 1982

UZUN BİR ADAM

(Kendim Üstüne Bir
Kalem Denemesi)

İLHAN BERK

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim
Kooperatifi

SUNU

Kendim Üstüne Bir Kalem Denemesi diye bakılmalı bu kitaba. Kendimi yazarken de, Montaigne'in dediği gibi, okuyucunun kitabımda beni, bende de kitabımı bulsunlar istedim. Montaigne söylediği için değil, bana çok uygun düştüğü için böyle diyorum. Bu yazılarda beni bulmalı okuyan, ben çıkmalıyım.

Yazdıklarımın bana benzemesini, beni ortaya koymasını istedim. Bu, insanlara, doğaya, acılara, sevinçlere, kısaca yeryüzüne bakarken de böyle olmalı: Ben vurmalıyım, ben çıkmalıyım. Bana, bir bana tanıklık etmeli, İlhan Berk adlı bir bireyi koymalıdır ortaya. Yazdıklarımdan, benim boyumu bosumu, sevdiğim yemekleri, kâğıtları, kalemleri, harfleri, suları, hayvanları, kadınları, çocukları, bütün insanları, bütün nesneleri öğrensinler isterim. Yaşadığımın bilinmesini istemektir bu. Yaşama olayını yaratmak. Yazmak, bu anlamda, benim için önce kendimi, sonra da yeryüzünü varetmektir. Yazmanın böyle bir anlamı var benim için. Bunun için:

gökyüzü
kent
orman
saç
su
y harfi
deniz

birer sözcük değil, benim varolma edimlerimdir. Varolmamı doğrulayan, varolma eylemleridir. İnsan-

lardan, doğadan, insanların, doğanın tarihinden böyle geçip gelmeliyim. Açıklamak istediğim tek şey var:

BEN

'Ben' de, benim dünyaya bakışım, davranışım, benim bu dünya önündeki tavrımdır.

Ağaca, kuşa, denize, eve, bir yaprağa, bir çiviye, bir cama, bir tahtaya, bir masaya, niçin bakıyorum? Niçin onlara bakmak gereğini duyuyorum? Yalnız benim bu tavrıma tanıklık etsinler diye. Bütün bunlara bağlılığımın kendimi onlarsız doğrulamıyacağımdandır. Onları yaşamama karıştırmamın başka anlamı yok elbet. Acılar, sevinçler de öyle: Nasıl biri olduğum, onlara nasıl baktığım bilinsin istiyorum. Bütün ayrıntılar bu işe yarar: Bir tümü kurmaya. Bunun için: 17 86 72/10 86 10/17 36 73 birer sayı değildir; benim yaşamımın gittiği yerler, alanlardır. İstanbul/İzmir/Budapeşte/Kırşehir/Londra/Paris/Sofya/Manisa/Ankara birer kent adı değildir. Bana gök, ışık, karanlık, bir kitap, bir çöp sepeti, bir sandalye, bir pencere kendimi ortaya koymam için gereklidir. Onların varlığı bunun içindir. Bana: Kimsin sen? demeleri içindir. Yanıtım, ki yazmanın bir başka adı, bunun içindir. Bir evetleme. Bütün sözcükler bunun için. Bir karıncaya salt bu evetleme için bakıyorum. Onun için bir karınca geçiyorsa: Bir karınca geçiyor, diyorum.

Bir sineği görüyorum.

Bir sineği görüyorum, diyorum.

Bir limonu avcuma alıyorum.

Bir limonu avcuma aldım, diyorum.

Sonra da bütün bunlar yaşadığıma tanıklık etsin diye kaleme sarılıyorum.

İşte bunun için yazdıklarım bana benzesin, bana ters düşmesin, beni ortaya koysun diyorum. Buna benim doğal durumum gözüyle bakıyorum.

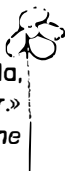
Bu yüzden de kendimi ameliyat masasına yatırılmış bir nesne gibi görmek istiyorum. Geçmişle,

şimdiyle bir nesne. Salt varlığıyla yetinen, varlığını, bir onu öne süren, onunla kendini bütünleyen, doğrulayan. Böylece kendimi, yazıya vuran kendimi, öyle görmek istiyorum. Kendimi anlatarak değil, bırakarak. Böylece yazmanın, o yaratma denen alana girmek, orada varetmek kendimi. Bir kurşunkalem gibi kurşunkalemin içine girmek, onu yaratarak varetmek. Bir kurşunkalem tanıma ne denli girerse, ne denli varolursa, öyle varolmak. Kısaca, kendime bakıyorum, bakarak kendimi yazıyorum. Kollarım uzun, kollarım uzun diyorum. Ağızım güzel, ağızımı sevdiğimi söylüyorum. Hiçbir şeyimi de düzeltme yoluna gitmek istemiyorum: Ne denli kötü huylarım varsa, onların öyle kalmasını istiyorum. Coşkumu, usumu, tutkumu, deliliğimi seviyorum. Böylece benim nasıl bir adam olduğum bilinsin, ortaya çıksın diyorum. Kendimi bir roman kahramanı olarak değil, bir yazı konusu olarak görmek, bir yazı olmak. Hepsi bu.

birinci bölüm

«Her insanda,
insanlığın bütün halleri vardır.»

Montaigne

I. FOTOĞRAF

*Bir fotoğrafta en önde duruyor, topluca çektir-
dikieri çok eski bir resimde, soluk ve bir fotoğra-
fın arabına çalıyor. Bir sokak ağzında, bir perde-
nin önünde durmuşlar, bir fotoğrafçı perdesinin*

H A T I R A

adlı.

*Yedi kişiler ve hepsi ayakta. Bir aile resmi. Ön
sıradakiler: Saniye, Hesna, Huriye. Arka sıradaki-
ler: Tevfik, Hüseyin, Halil İbrahim. Ya yedincisi?
En öne almışlar onu (roman kahramanı). Değil mi
ki en küçükleri. Bir tekne kazıntısı. İki omuzla 1-
dan tutmuş annesi ve iyice kendine çekmiş. 1922 -
lerde mi? Demek beş yaşlarında. Bütün beş yaşın-
daki çocuklar gibi de dimdik saçları ve sarkmış bi-
raz kulakları. İlikli gömleğinin bütün düğmeleri ve
çeketsiz belli bir yaz günü çekilmiş, ama çarşafli
ve boş örtülü annesi (o resimler gibi güzel olan).
Uzun, zayıf o. Ve nedense uzaklara bakıyor. Uzak-
lar varmış gibi. İncecik yüzü, ve batık ve şiş biraz
gözleri. Hemen hemen gözlerinin üstünden başlı-
yor saçları, onun için dar alını.*

*Bir minyatürde gibi durmuşlar, yalnız deli ablası
(Huriye) bir resimde değil de bir pencereden ba-
kar gibi bakıyor. Yapraksız ağaçlar gibi hüznü
Halil İbrahim ve ne bakıyor ne bakmıyor gibi (bana
ne mi diyor bir resimde olmak?), öyle dışında her
şeyin. Ve hepsine birden bakıyor Hüseyin ağabeyi
(değil mi ki en büyükleri ve herşey ondan sorulu-
yor) ve öfkeli (bir öfke küpü değil midir hem, hemen*

kızan ve parlayan), bu yüzden de yana yıkmamış mı fesini. Kırmızı kuşağını da sımsıkı sarınmış. Körüklü çizmelerini belli yeni boyatmış ve özenle burmuş bıyıklarını. Biraz asık Saniye ablasının yüzü ve dimdik durmuş. Bu dünyada öyle durmamış mıdır hep? İleriye bakıyor. Çarşafı o da. Hafif çıkmış saçının bir ucu. Özenle bakıyor Tefik ağabeyi ve en çok o sevinçle (bir aynanın önünde kendine bakıyormuş gibi de dikkatli). Yine yalnız o gülüyor (hep öyle gülmiyecek midir bu dünyada, öyle hiçbir şeyin elinden tutmadan). Ya babaları? Yok babaları (o elinden ancak bayramları tuttuğu, o kara, bodur, çiçek bozuğu adam).

İki omuzundan tuttuğu annesinin önünde kımıldısız duruyor o. Sanki bir şiirdedir (noktasız, virgülsüz bir şiirde ve hep çıkmalar, dipnotlar, çağrışımlarla yürüyen ve herhangi bir yerinden başlayan ve böylece de biten ve anlam hep uzak düşen (hep böyle şiirler düşünmemiş midir?), ve ilk görüyormuş gibi dünyayı. Öyle dalgın ve...

Bir karasevda (dip odaların ve çıkmaz sokakların elinden tuttuğu).

Hatıfçe, deli ablasına kaymış başı ve iki yanda elleri.

Bir resim, bütün eski resimler gibi ve bütün eski resimler gibi acılı, buruk. Bir tarih.

7 Nisan 1922

(alt başta ve eski harflerle (en büyük ağabeyinin yazdığı, güzel bir elyazısıyla)

soluk mu soluk
ve zor okunan.

II. GÜNAYDIN YERYÜZÜ

Dünyaya gelişimle ilgili hiçbir şey anımsamıyorum. Gök, her zamanki gök, evler, sokaklar, çarşılar her zamanki evler, sokaklar, çarşılar olacak. Başka türlü olsaydı anımsardım, diyorum. Belki de bakmak, görmek, işitmek beni bugünkü gibi ilgilendirmiyordu. Kim bilir? Dünyaya gelmiş olmak, bir bunu bilmek bana yetiyordu. Dünyaya gelen herşey de böyle olmalıydı. Her şey:

— DÜNYADAYIZ!

diyorlardı ve benim gibi başka bir şey bilmek istemiyorlardı.

Dünyaya gelişimle ilgili anımsadığım tek şey evimiz. Dünyaya gelmek diye bir onu biliyorum. Sanki ben bu dünyaya gelmedim de, kendimi evimizde oynarken buldum! Usumda başka hiç bir şey yok! Dünya dediğimiz insanlar, hayvanlar, bitkiler, kentler değil de, yalnız bir ev.

Bunun için sanki çocukluğum olmamıştır benim. Bunu böyle istemiş olabilir miyim? sanmıyorum. Çocukluğunu, böyle bir şey olmuşsa, bunu kim bilmek, anımsamak istemez? Çocukluk gibi güzel bir şey olmuş mudur bu dünyada? Yani bu dünyayı kendi malın gibi bilmek, onu öyle kullanmak, onda evinin bahçesinde dolaşmış gibi dolaşmak, uyunmak, uyanmak, oynamak, istediğin zaman onu bırakmak, istediğin zaman yine oraya dönmek. Böyle bir dünyanın olmasını kim istemez? Kim böyle bir dünya yok diyebilir? Ama bunu ben diyorum işte. Peki, ya çocukluk nedir ki de ben böyle diyo-

rum? Çocukluğunu yaşamış olanlarla benim aramdaki ayrım nedir? Öyle sanıyorum ki benim çocukluğum olmadı derken, babamı, bir onu düşünüyorum da böyle diyorum. Aslında benim «Babam olmadı, ben baba nedir bilmiyorum» demek yerine, «Çocukluğum olmadı benim,» diyorum. Nedir çocuklukta anımsanan hem? Baba, ana, kardeşler, arkadaşlar değil mi? Ama en çok da baba olmalı. Çocukluk asıl babayla başlıyor, diyeceğim. Babamı düşününce, ondan pek birşey anımsamıyorum. İşte bunun için de benim çocukluğum olmadı diyorum. Onu, doğduğum, oturduğumuz evde hiç görmedim. Onunla hiç oynamadım. Kimi bayramlar dışında, onunla hiç el ele yürümedik. Bunu bile söylemem zor. Beni hiç dövmüş olabilir mi? Bilmiyorum. Hiç sevdi mi? Onu da bilmiyorum. Elinin yanağımın üstünde hiç bir anısı yok. Onunla bir donuz kıyısına, kıra, dağlara çıkmadık. Gökyüzüne birlikte hiç bakmadık. Nasıl kızar, neye kızar, naya evlir? bilmiyorum. O benim salt bayramları gördüğüm, elini öptüğüm, bana, yine yalnız bayramları esvaplar alan birisiydi. O kadar. Babam ben doğunca çekip gitmiş, bir daha da eve ayak basmamıştı. Bir yeniyetmeyken öldüğünü öğrenince de hiçbir şey duymadım. Bugün mezarı neredir? onu da bilmiyorum. Merak da etmiyorum.

Bütün bunları bilmeyişime de şaşmamak elde değil. Çocukluk nasıl unutulur? Nasıl yadsınır? İşte bunları düşünüyorum da belki de ben çocukken daha belleğim oluşmamış, kurulmamış, gelişmemişti diyorum. Böylece de bütün bir çocukluk çağı kapalı bir sandık gibi bir kıyıya atılmış ve hiç açılmamıştı. Sonra da bir gün bu sandık düşünüldüğünde, artık bu dünyada yeri olmadığı da anlaşılmış ve daha bir kıyılara atılmıştı. Bu dünyanın ucundan hiç tutmadığı için de, ona yabancılaşmış ve sonunda o da kendini silip atmıştı.

Böyle olmalı.

III. DÜNYA DEDİKLERİ

Ben çocuk olduğum dünyayı alevler içinde buldum. Dört beş yaşındaydım ve Manisa yanıyor-du. Bütün kent arkasında bir gömlekle dağa çıkmıştı. Askerlerimiz aşağıda düşmanla çarpışıyordu. Silah sesini ilk o zaman duydum. İlk topu, ilk uçağı da o zaman gördüm. *Düşman*, sözcüğünü de ilk o gün öğrendim, bir daha da unutmadım. Düşman yangın, top, tüfek demekti; daha çok da ölüm. Yanan kenti bir zaman dağdan seyrettik. Bir akşam kente indiğimizde evimizin yerinde yeller esiyordu. Dağa çıkışımızı, sonra da inişimizi hiç unutmayaacağım. Kente indiğimizde hâlâ dumanlar tütüyordu. Halk ayakta kalan evlere sıkışsıkış yerleştirildi. Rum, Yahudi mahalleleriydi ayakta kalan bu evler ve hepsi de çok güzeldi. Oturduğumuz evin uzun güzel taşlığını unutamam. Ev çarşı gibiydi, uzun, taşlık avlu biz çocuklarla doluydu. Yemekler orda pişiyor, orda yeniyor, sonra da herkes odalara kapanıyordu. Burada ne kadar kaldık bilmiyorum. Yalnız elim, Halil İbrahim ağabeyimin elinde, kenti çıkıp dolaştığımız, bir o usumda. Yıkıntı nedir o gün öğrendim. Sürülmüş tarlalara dönmüştü Manisa. Ayakta kalan kimi evlerin, dükkanların yalnız duvarlarıydı.

Düşman yenilmişti kent bayraklarla donatılmış, YAŞASIN! sesleriyle çınılıyordu. Halk, geçen askerlerimize sarılıyor, su veriyordu. Tutsaklar önümüzden geçiyordu. Hepsi yorgun, bitkindi. Onlar geçerken halk taş atıyor, tükürüyor, yumrukluyordu. Kentin dış mahallesindeki bir çukuru hiç unutmam.

Tutsakların geçtiği yol üstündeki bir ukurdu bu. Halk onlar geçerken ele geçirdiklerini bu çukura atıp, üzerlerine taşlar atıyorlardı. Her an ölülerle kabarıyordu ukur! Bu böyle ka gün sürdü bilmiyorum. Kent düşmandan temizlendiğinde, sokaklarda, dumanlar içinde, hâlâ can çekişen düşman askerlerine raslanıyordu. l bir askerin bacaklarına akı saplayan bizden büyük çocukları hiç unutmayacağım.

Ben böyle bir dünyada doğmuş, böyle bir dünyada çocuktum işte!

IV. BODUR ESMER BİR ADAM

Babam bodur, enikonu esmer, yuvarlak yüzlü, kalın dudaklı ve bol döllüydü. Babamı gözümün önüne böyle getirebiliyorum. Bodurdu, çünkü bo-yu ortanın altında ve tostoparlaktı. Esmerliği çok açıktı, karaya yakındı bile. Hovardaydı. Çapkındı. Bunları ben çok sonra öğrendim. Evde babamdan söz edildiğini hiç duymadım. Annem babamın adını hiç ağzına almazdı. Ablalarım la ağabeylerim de bana bir şey anlatmadılar. Annem ilk karısı mıydı? bilmiyorum. Anemden altı çocuğu olmuştu, bir o kadar da ikinci karısından. Benim bildiğim bunlar. Kimdi babam? Manisa'ya, Karaman'dan nasıl gelmiş, annemle nasıl evlenmişti? Çirkin bir adamdı. Yüzü çiçek bozuğuydu. Kısa bacaklı ve şişmandı. Pek az konuşur, pek az gülerdi. Suskundu daha çok. Usumda hiç bir tümcesi yok. Ama dilsiz olmadığını biliyorum. Suskunluğu, durgunluğu nereden geliyordu? Ben yoksa onu tanıdığım zaman mı böyle içine kapanmıştı. Bir kara adamıydı. Anadolu insanlarına özgü bir huy muydu bu? Babamın bende hiç fotoğrafı yok. Ondan kalmış hiçbir şey de. Bir saat, bir zincir, bir takım, bir kadeh kalsın isterdim. Herhangi bir şey kısaca. Yürüyüşü, hareketleri yavaştı. Böyle bir adam nasıl çapkın olabilirdi, kadınların ardına nasıl düşerdi, nasıl kandırırdı onları? Şaşıyorum. Onu sevinçli, öfkeli, çılgın hiç görmedim. Bana birşey almak için Manisa'nın çarşılarında dolaşırken hiç konuşmazdı. İşlerini de hep böyle sessizlik içinde görmüş gibi gelir bana.

Babam çeşitli işlere girip çıkmış biriydi. Ama ben en çok üç işini biliyorum. Bunlardan ilki, leblebicilikti. Babamın büyük bir leblebici dükkânı vardı Manisa'da. Uzunlamasına bir yerdi burası. Dükkânın hemen ağzında iki üç leblebi ocağı vardı. Bu ocaklarda leblebiler kavrulur, sonra da çuvallara konurdu. Dükkânın dibinde çuval çuval kavrulacak leblebiler dururdu. Oldukça büyük bir işletmeydi bu, dört beş kişi çalışırdı. Dükkânın dibi iyice karanlıktı, pek de ışık sızmazdı oraya. Bir toptancı yeri olduğu için de öyle pek girip çıkan olmazdı. İçersi kışları sıcacıktı. Yazın da kaynardı. Babam kapıya yakın bir yerde oturur, işini oturduğu yerden görürdü. Burasını ne zaman, niçin bıraktı bilmiyorum. Bundan sonra onu bir yoğurtçu dükkânı işletirken görüyorum. Bu da büyük bir iş yeri idi. Kitapçı dükkânları gibi de raf rafı. Buralarda üstleri örtülü dağarlarda yoğurtlar dururdu. Babam burada kolları sıvalı, önünde de peştemallarla bulurdum. Çoğu zaman yüzü asık, hep işini düşünürmüş gibi bir hali vardı. Hep de ayaktaydı. Yoğurtçuluk böyle bir işti. Yerlerinde duran, kımıldamayan yalnız yoğurtlardı. Bir sıra askerlerdi sanki, iple çekilmiş gibi de düzgün dururlardı yerlerinde. Babamın buradaki yaşamı üstüne de pek bir şey bilmiyorum. Benim en çok anımsadığım işiyse muakıplıktı. Benim çocuk dünyamda bu sözcüğün yeri çok büyüktü. Yeryüzünün en somut bir sözcüğü gibi gelirdi bu bana. Görürdüm onu. Bir insandı sanki. Anlamını hemen açmayışı, kapalılığı, karanlıklığı en sevdiğim yönüydü. Okulda babamın ne iş yaptığı sorulduğunda 'Muakıp' deyip kesip atardım. Anlamınıysa öğretmenlerden başka kimse bilmezdi. Bu da beni korkunç sevindirirdi. Arkadaşlarımın arasında bir doktor oğluymuş gibi görürdüm kendimi. Bu yüzden işte severdim bu sözcüğü. Babamın bu yeri bir yazıhane biçiminde, iki katlı bir yerdi. Kapıdan girince, camın önünde bir masayla sandalye dururdu. Masanın karşısında se-

dirimsi yerler vardı, bir takım kadınlar, erkekler, burada beklerlerdi. Bunlar babamın müşterileriydi ve hepsi de yoksul köylülerdi. Babam bu köylülerin hükümetteki işlerini kovalar, karşılığında da onlardan para alırdı. Düşünüyorum da babama en yabancı gelen iş buydu. Ben onu kâğıt kalemle ilk görüyordum. Daha çok da kâğıtlarla. Elinde hep bir yığın evrak olurdu. Babamı bu işe yabancı buluşum onun okumak yazmak bilmemesiyle ilgilidir. Böyle birinin bu işi nasıl yürüttüğüne (yürütüyorsa) hâlâ şaşarım.

Bu benim babamın bildiğim son işiydi. Bundan da yakınımıyordum sanıyorum. Yazihane diye tuttuğu bu yerin üstüne kadınları kapattığını duyardım. Babam iki kez evlenmişti ama, kadınlara bir türlü doyamamıştı. Bu işi de olsa olsa bunun için seviyordu. Babamın bu hovarda ününün yanında bir başka ünü daha vardı ki, bu daha da yaygındı. Bu, son işini çok savsakladığından olacak, adının yanına bir de tezvir Veli ekleniyordu. Bundan çok, ama çok utanıyordum. Babamın son işinden kazandığı bu ünü ben gençlik yaşımda öğrendim. Bunu öğrendiğim zaman da ben artık tezvir Veli'nin oğluydum! Bildiğim kadarıyla da bu babamın en uzun işi oldu. Bu dünyadan da öyle gitti.

Babamın işleri böyleydi işte.

V. BİR DÜNYA GÜZELİ

Annem dünya güzeliydi. Uzun boylu, incecik yüz-lü, kâğıtlar gibi beyaz, duruydu. Nilüferler gibi de suskun, gizemli. Güzel yüzü Ortaçağ gravürlerin-den düşmüştü sanki. Çekik gözleri küçük çenesi, ağzı, ancak resimlerde raslanırdı. Ağaçlar, akar-sular, güneşler gibi kokardı. Kimdi, nerden gelmiş-ti? Benim çocuk dünyam için bunlar kapalıydı. Onu hâlâ da hiçbir yere, hiçbir şeye bağlayamam. Dün-yamıza düşmüştü, öyle de kalmıştı. Annemin geç-mişi üstüne hiçbir şey bilmeyişimden, onun hiç-bir yakınını tanımayışimdan, o da bana bu konu-da hiçbir şey anlatmamış olmasından, onu ben bu dünyadan biri diye düşünemem. O yine bu yüzden yerkürenin nesnel hiçbir şeyiyle anlatılamazmış gi-bi gelir bana. Onu, resimlere benzetişim de, tanı-ma gelmeyişi indendir. İncecik yini, elleri, ayakları sanki bir boşlukta gider gelirdi. Böyle birinin dün-yaya çocuklar getirmesi, onları büyütmesi, sonra da bu yeryüzüne salıvermesi, usun alacağı şey de-ğildir. Çocuk dünyamın annesi böyle bir şeydir: Varla yok arası. Annem benim gençliğimin anne-sidir, yani ihtiyarlığının. Ama ben onu çocuk oldu-ğum dünyada düşündükçe var daha çok. Düşse benzer bir dünyada. Annelerini böyle anlatan çö-cuklar var mıdır? bilmiyorum. Daha da önemlisi, benim gibi annesi böylesine güzel çocuklar olmuş mudur? Sanmıyorum.

Benim çocuk dünyamdaki annem konuşmazdı. Göllere, kıvıltısız, duru göllere benzerdi. Sessiz bakardı ve gülerdi. Soran, sorular soran hep ben olurdum. Yanıtlarını o verirdi bütün sorularımın.

Ondan en çok duyduğum sözcükse «Allah»tı. Ben de ona en çok Allah'ı sorardım:

— Anne, Allah hiç bize gelmez mi?

— Gelir elbet!

— Ama ben onu hiç görmedim.

— Onun geldiği zamanlar sen hep uykudaydın.

— Bir daha geldiğinde beni uyandır, olur mu?

İncecik ellerini başıma kor «Olur» derdi. Onu işte böyle hep soru yağmuruna tutardım ve hiç kızmazdı.

Annemi süslenmiş, kaşlarına, gözlerine sürmeler, rastıklar çekmiş, dudaklarını boyamış, saçının bir telini akıtmış, yeni esvaplar giymiş hiç görmedim. Küçük evimizde işini büyük bir sessizlik içinde yapardı. Dünya dediği de evimizdi. Sokak onun için dünyanın öbür ucundaki bir yerdi, gereği de pek yoktu. Uzun, beli kuşaklı entarisiyle odanın içinde gider gelir, bu da ona yeterdi sanki.

Annem için dünyada olmak demek böyle bir şeydi.

Annem böyleydi.

VI. MEZARLIKLARLA ÇEVİRİLİ BİR MAHALLE

Deveciyan mahallesi kentin ucunda hemen hemen mezarlıklarla çevrili bir yerdeydi. Evimize böyle uzun bir mezarlığın duvarları arasından geçilip girilirdi. İki katlı, geniş avlulu, uzunlamasına bir evdi bu. Benim bu evden usumda kalanlar çok azdır. Evin odalarını, bu odalardaki beni, ağabeylerimi, ablalarımı çıkaramıyorum. Sanki bu evde değil de, sokakta doğup büyümüşüm gibi, hep sokak var daha çok usumda. Birçok yolların gelip toplandığı, sonra da dağıldığı bir yerdi sokak. Bir alan daha çok. Evler orda düğümlenip kalıyor, orda bitiyordu. Artık mezarlar, mezarlar başlıyordu. Bu yüzden bir alandı sokak, dört yana açılan, toplanan bir alan. Biz çocukların herşeyi bu alandı işte. Hava kararınca ya değin burda oynar, döğüşür, güler, ağlardık. Onca çocuğun içinde ben bu sokaktan yalnız Ahmet'i anımsıyorum. Tek oynadığım, birlikte olduğumuz oydu sanki. Ahmet beyaz bir çocuktuk. Beyaz ve güzel. Beyaz ve güzel olan yalnız o muydu? Bana yalnız oymuş gibi gelir. Ben kara kuru bir çocuktum ve onu seçmiştim. Onunla mezarların altını üstüne getirir, ağaçlara çıkar, kuşları kovalardık. O neredeyse ben oradaydım. Ahmet'i bu günmüş gibi gözümün önüne getirebiliyorum. Dünya güzeli bir yüzü, ağzı, gözleri vardı. Benim çocuk olduğum bu dünyada hiç resmim yok, ama biliyorum karaydım, kuruydum, çirkindim. Kendimi böyle çizebiliyorum. Manisa yanıp yıkıldıktan sonra Ahmet'i bir daha görmedim. Belki o da bizim gibi başka mahalleye taşındı, belki de öldü. Ama o bende kitaplar, defterler, arasın-

da sakladığım, kimselere göstermediğim bir fotoğraf gibidir. Kısaca, çocukluğumun tek güzel imgesidir. Silinmez, daha çok büyür durur.

Kent aşağılarda çok aşağılardaydı. Orda dükkânlar, çarşılar, adamlar vardı ve çocuklara yasaktı. Uzun zaman da yasak olarak kaldı. Ben bu çarşığı pek az anımsıyorum. Kendi başıma hiç inmedim, hep ağabeylerimin elinden tutarak dolaş-tım. Sağlı sollu dizilmiş dükkânları olan uzun mu uzun bir yoldu çarşı. Cadde üzerindeki dükkânlar, daha çok, şekerçi, bakkal, manifaturacı dükkânlarıydı. Yan sokaklarda bakırcılar, demirciler, kahveler, aşçılar, kunduracılar vardı. Adamlar gider gelirdi. Beyazlar giyinmiş bir şerbetçi şerbet satardı. Çarşı böyle kalmış bende.

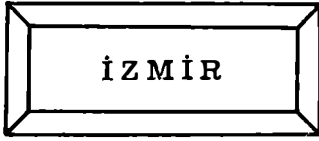
Benim doğduğum bu evden en çok anımsadığım biraz mezarlık, biraz sokak, çocuklara yasak olan o çok uzaklardaymış gibi duran çarşı, ama daha çok Ahmet'tir. Korkunç güzel olan Ahmet!

VII. DENİZİ İLK GÖRÜŞ

Bir arkadaşla, bisikletle, İzmir'i, daha çok da denizi görmeğe gidiyoruz. Manisa'nın dışına ilk çıkıyorum. Ortaokulda olacağım. Bisikleti, tatillerde orda burda çalışarak biriktirdiğim paralarla aldım. İzmir'i bütün çocuklar gibi ben de merak ediyorum. İzmir demek, deniz demek. Denizi ilk kez göreceğim. O zamanlar İzmir bisikletle üç saat sürüyor diye biliyorum. Sabah gider, akşam döneriz dedik. Onun için ikimiz de eve haber vermedik. Yol berbat kalmış anımda. Yokuş çok, onun için yokuşlarda bisikletten iniyoruz. İzmir'e kan ter içinde vardık. Denizi görünce de ilk ayaklarımızı soktuk, elimizi yüzümüzü yıkadık (öyle olacak). Mavi bir suydur deniz dedikleri, ve uzayıp gidiyordu. Kitaplardaki denizdi. Resim defterlerinde boyadığımız denizdi. Onun için hiç yabancı gelmedi görünce. «İşte deniz» dedik ve hemen tanıdık. Resmi sevmemin, boyunda da deniz resimleri yapmamın yararını o gün anladım. Denizi görünce şaşırmaışım bundandı. Bir kara çocuğuydum ama, çok deniz boyamıştım. Bundan yadırgamadım.

Denizi ne kadar seyrettik bilmiyorum. Bisikletlerimizi İzmir'in içine vurduk, sokaklara, çarşılaraya girdik çıktık. Kalabalık, koca bir kentti İzmir. Aşçı, kebabçı, şekerçi dükkânları demekti İzmir (Elli yıl önceki İzmir böyle usumda. Hâlâ da öyle ben-de). İzmir'de iki saat kaldık, sonra yine inişler, yokuşlar, uçurumlar... Akşam düştü düşecekti Manisa'ya geldik. O gün anneme İzmir'i, yani denizi gördüğümü söylemedim. Sanırım hiç bir zaman da söylemedim. Baygın yattım, onu biliyorum. Bu be-

nim dünyayı görmeğe ilk çıkışımdı. Ve deniz dedikleri artık yalnız bir sözcük değildi. Yalnız o mu? O denli ilginç olan bir sözcük daha vardı ki o benim bütün çocukluğumu büyülemişti. Dünya dedikleri şeyin de yerini alıyordu. *İzmir*'di bu. *Deniz* gibi o da çocukluğumun en büyüğü sözcüğü kaldı. Onu ilk kez İzmir'e girerken bir tabelada yazılı gördüğüm zamanki sevincim korkunçtur. Beyaz bir yüze yazılmıştı. Bir dikdörtgendi ve kıyıları siyah çizgilerle çevrilmişti.

Bunu görünce işte dünyayı görmeye çıktığımı asıl o zaman anlayıverdim. Yerkürenin kabuğunu böyle çıtlattım.

VIII. ÜÇ İNSAN

Dört erkek kardeşlik: Hüseyin, Tevfik, Halil İbrahim ve ben. Hüseyin ağabeyim çocukluğum, gençliğim demek. Ve en çok şu köğüklerde var o:

Şiir:

*Uzun biri ve tabancasıyla gider gittiği yere ve
her sabah atı bağlanır
Ve dip odalı evler gibi sinirli gergin ve karanlık.*

Hüseyin ağabeyimi hiç boyunbağlı görmedim. Ben bir yana, evde öbür iki ağabeyime de kullan-
dırmadı. Sınıfının tam bir adamıydı. Küçük yaşta
da hayata atılmıştı. Ağabeyimin beni ayrı tutuşu,
beni de kendilerine benzetmek istemeyişi, benim
okula gitmemdendi. Bende bunu seviyordu da. Sı-
nıfına bu denli bağlı bir insan, beni boyunbağlı
görmek, onu sevindiriyordu bile diyebilirim. Tevfik
ağabeyim bey gibi giyinmeye, bey gibi olmaya me-
raklıydı, bu da onu çileden çıkarıyordu. Tevfik ağa-
beyim eve gelirken, uzun sokak kapısının orada
boyunbağını, ceketindeki mendili çıkararak eve ge-
lirdi, Hüseyin ağabeyimden korkardı. Kaç kez ken-
di eliyle çıkarıp atmıştı onun boyunbağını. Halil İb-
rahim ağabeyim, o da onun gibi sınıfının adamıy-
dı ve öyle kaldı. Üçü de okuma yazma bilirlerdi, he-
le Hüseyin ağabeyimin çok güzel bir elyazısı var-
dı, siyasayı da günü gününe izlerdi, ama hep bir
halk adamı olarak. İyi giyinir, iyi yiyip içerdi. Ma-
nisa'daki parlak, tantanalı günlerini bırakıp (artık
Tekel idaresi kurulup, kaçak rakı krallığını yapa-

maz olunca) İstanbula' göçünce, çok sıkıntı çekmiş, ama çabuk toparlanmış, Küçükpazar'da bir balıkçı dükkânı, Bozdoğankekeri'nde bir evi olmuştu. Balıkhanede de sözü geçen bir insan. Ölüm döşğinde, Balıkhanenin sayılı balıkçılarından onu sık sık görmeye geldiğini görmüştüm. Bu onurlu, uzun, güzel insan veremden öldü. Ölümünde bulunamadım ama, son günlerinde yanındaydım, kan kusuşlarında ona tas tuttum. Onunla geçirdiğim uzun bir gece hep usumda: Kan kusuyordu ve tası hep benim tutmamı istiyordu. Yengemin ne zaman tasa eli uzansa, O bana işaret eder, benim tutmamı isterdi. Tası ağzının yanına getirir, kanın gürül gürül akışını görürdüm. Bunca yıl bana bakmıştı ve bunu sanki ödetmek isterdi. İyi de yaptı. Kanı ben o zaman tanıdım. Ağabeyim bende en çok iki şeye kızardı. İç çamaşırlarıma ve yataktan sağdan kalkmayı öğrenemeyişime. İç çamaşırlarıma dışım gibi özen göstermezdim, bu da onu deli ederdi. Yataktan sağdan kalkmamı isterdi, bense bunu bir türlü beceremezdim. Ben artık koca bir adamdım, ama o, benim hep sağdan kalkmam için direnirdi. Odaya girdiğinde ben hep yatakta olurdum, onu görünce de sağımı solumu şaşırırdım. Soldan kalkmayı uğursuzluk sayardı. Ben, bugün de yataktan kalkarken ağabeyimin yüzünü görür gibi olurum, korkarım hâlâ. Ondan zaten hepimiz korkardık.

Hüseyin ağabeyim çok hovardaydı. Dölünü bol bol harcadığı için de sonunda iktidarsız kalmıştı. Ben onun bu halini sonraları, evde kavanozlarla badem, fıstık dolu kapları görünce cınladım. İktidarsızlığına bunların iyi geleceğini söylemiş olacaktı. Bu yüzden olacak, son zamanlarda hep tedirgin, sinirliydi. Öyle de öldü.

Şiir:

Ve korkunç birinci mevki kokan ikincisi (bir morina balığı gibi tembel ve cepaynalı.

Tevfik ağabeyimi de böyle düşünüyorum. Tevfik

ağabeyimin dünyada hiç bir işi yoktu. Onu yalnız bir kez, İzmir'de bir bakkal dükkânı işletirken gördüm. Kısa zamanda da batırdığını, Tevfik ağabeyim bir haytaydı, bir avantacı. Şık giyinir, *lugat* paralamaya meraklıydı. Olduğundan başka görünmeye bayılırdı. Kadınlara düşküncü, ama kadınların arkasına kendisini baktırmak için düşerdi. Ondan bundan borç alır ve ödemezdi. Kısaca, havadan yaşamaya alışkındı. Benim dışçide çalıştığım, hastalanıp işe gidemediğim bir gün de, dışçide birikmiş haftalıklarımı aldığı anıyıyorum. Benden bile para isterdi. Kadınlar onu severdi, onu zengin biri sanırlardı ya da. Sonunda evlendi, bildiğim kadarıyla da ona karısı baktı hep. Tuhaftır, yengenin ondan hiç yakındığını duymadım. Şeytantüylü biriydi, diyeceğim. Bende başka hiç bir anısı yok. Mezarı Manisa'da olacak.

Şiir:

Ve yıkık ve ezik olan üçüncüsü-kulağının arkasında bir cıgarayla dolaşır ve mendilinde kenar süsleri.

Halil İbrahim ağabeyim bugün yıkık ve ezik biri. Kulağının arkasındaki cıgarası, mendilindeki süslerse, çok geride kaldı. Halil İbrahim ağabeyim çok çalışkan, dürüst, özentisiz biriydi. Çeşitli işlere girdi çıktı. Parlak bir işi olmadı ama, bir halk adamı gibi yaşadı, öyle de kaldı. Hüseyin ağabeyim ona balıkçılığı öğretti, o öldükten sonra da işini bir türlü doğrultmadı, ama yine kendisini kurtarmayı bildi, evine baktı, çocuklarını büyüttü. Bu ağabeyimi çok severim, ama bu sevgimi kolay kolay bir yere dayamam. Belki çocukluğumun ağabeyisi olmasından, belki yıkıklığından, ezikliğinden. Yıkıklığı, ezikliği yalnız onda insanca bulurum. Onda sevdiğim de bu olsa gerek. Evliliği kötü geçti, çok içtiği, bir işde karar kılmadığı, serseriliği seçtiği için de, karısı, çocukları onu bıraktı. Bundan sonra da o daha bir bıraktı kendini, içkiye, bir ona sarıldı. Bütün kazandığını bir ona verdi. Uzun yıllar

esrar içti, yeri de hep otel odaları oldu, hâlâ da öyle. Bugün bu dünyada benim soyumdan bir o var. Ve bugün artık onu ne oğulları, ne de kızları yanına yaklaşıyor. Beni de yalnız para istemek için görür.

Bir gün bana:

— Ben galiba sokakta öleceğim, dedi.

Ben de çok katı:

— Öyle istiyorsan, öyle olur, dedim.

Bu bir zamanlar çok sevdiğim insan, bende de sevgi bırakmadı. Şimdi ona yalnız acıyorum, bundan da tiksiniyorum. O güzel insan, kavgacı, lanetin biri şimdi. İstanbul'un kıyı, köşelerinde arabasıyla, balık, meyve satar. Sık sık da bu işi de bırakır, arabasını satar dolaşır, sonra da yeniden araba satın almak, iş tutmak için oğullarından, kızlarından para ister, onlar da vermeyince kavga eder, rezaletler çıkarır, sonunda da bana koşar:

— Bu son, bir daha istemeyeceğim, sana gelmiyeceğim, der. Bu da en çok bir, iki ay sürer, yine gelir ve hep aynı şeyi söyler.

Sık sık da Belediye'nin saptadığı yerleri değiştirdiği, ordan oraya gittiği için Belediye memurlarıyla kavga eder, belli bir yerde kalmaz. Bu kavgalarının birinde de bir gözünden oldu.

On yıl önce bana gönderdiği, yanımdan ayırmadığım bir fotoğrafta, onu çok seviyorum. Silik, soluk bir fotoğraf bu: İstanbul'un çarşılarının birinde elarabasıyla çektiymiş. Elarabası balık dolu, yanda da kesekâğıtları sarkmış. Bir de su tenekesi var yerde. Araba bisiklet tekerlekli, güzel. O ayakta durmuş, peştemalli, sol ayağını biraz öne çıkarmış, sol eliyle de arabaya dayanmış. Giyinik, boynunda atkısı var. Yüzü Hüseyin ağabeyime çok benziyor, onun gibi bııklı, zayıf, dik bakıyor. Saçını sağdan ayırmış, gür. Belli ayık, işinin başında, ama yine de yüzünden ezikliği bütün bütün silinip atılmamış, tragedyası okunuyor. Ama güvenli. Bu fotoğrafı, işte çok mu çok seviyorum.

Annəsi

Halilibrahim, ağabeyi

Eşi, oğlunu

Voleybol takım arkadaşlarıyla

Öğrencileriyle

Birsel, Cansever'le

IX. ÇIRAKLIK YILLARI

Şimdiye değin bende hiç yankısı yokmuş gibi görünen çıraklık yıllarımı düşünüyorum. İlk olarak da Halil İbrahim ağabeyimin çırağı oldum o yıllar geliyor usuma.

Çocuk dünyamın elinden rahatça tuttuğum, dünyayı görmeye çıktığım ilk insan Halil İbrahim ağabeyimdir. Onunla Manisa'da gelip giden trenlere dondurma satardık. O, on yedi yaşlarında olacak, ben de yedisinde. İstasyon, kentin oldukça dışındaydı, yalnız gidip gelen trenlerle yaşayan, ayrı bir dünyaydı. Benim dünyayı görmeye başlamam, bu istasyonla olmuştur. Yaz günleri ağabeyimle ben, ilk trenle buraya gelir, son tren kalkana değin de burda kalırdık. İstasyonun hemen yanında bir gazino vardı ve biz dondurma kutusuyla oraya yerleşirdik. Ben dondurma kutusunu çevirir, boyuna çevirirdim. Ağabeyim kar keser ,karları kutunun kıyılarına yerleştirir, dondurmayı karıştırır, kutuyu çevirirdi. Dondurma olunca da gelip geçene bağırmağa başlardım. O zamanlar dondurmalar yalnız bir renkti, ya da bizim yalnız bir kutumuz olduğu için yalnız onu satardık. Ağabeyimle istasyon boyunca dondurma satmamız ne kadar sürdü bilmiyorum. Ben belki okula başladım da öyle bıraktım, belki ağabeyim başka işe girdi. Bildiğim bir şey varsa kendimi bir gün bir dükkânda, ciğerci çırağı olarak buldum. Birinci sınıfa değin okuyup ayrılmış olacağım. Ciğerciye, ciğerci dükkânını iyice anıyorum. Saraçlar, demirciler, bakkallar, tamirciler, bakırcılar içinde uzun bir sokaktaydı dükkân.

Küçük, iki üç masalı, uzun kömür mangallı, camekânlı, dikdörtgen bir yer. Daha çok gelip geçenlerdi müşteriler. Gelip geçenlere ekmeklerin aralarına ciğer, maydanoz, soğan konur, ellerine verilir. İçeriye kimse girip yemez miydi? bilmiyorum. Ustam (Kerim usta) zayıf, uzun bir adamdı. Yüzü pek gülmez, sessiz, suskundu. Dükkânda pek durmaz, daha çok öğle, akşamüstleri olurdu. Dükkânda çoğu kez yalnızdım. Ayakta, tezgâha yakın yerde dururdum. Ciğer isteyenlere önümdeki tepside ciğer, maydanoz, soğan alır, ekmeğin arasına koyar, verirdim. Paraları da çekmeceye koyardım. Haftalık alır mıydım, pek bilmiyorum. Alırsam da onu bana vermiyor olmalıydı ustam. Belki ağabeylerime veriyordu. Böyle diyorum, cebimde parayla pek eve döndüğüm, paramla kendime birşeyler aldığım yok usumda. Para hep elime değer kalırdı. Bakardım paralara, ve çok severdim. Ustamın yine dükkânda olmadığı bir gün, sattığım bir ciğerin parasını tam cebime atıyordum ki ustam çıktı geldi ve benim parayı cebime koyduğumu gördü. Hiç bir şey demedi, baktı öyle yüzüme, ben de parayı çıkarıp yerine koydum. Kızarıp bızardığımı iyice anımsıyorum. O akşam eve süklüm püklüm gittim. Beni dövdüler mi, onu da bilmiyorum. Ama ciğerci çıraklığım da böylece son bulmuştu. Bir daha o ustamı görmedim, bir daha o sokaktan geçmedim. Hepsi bu. Para çalmıştım ve atılmıştım. Bugün bunu anımsarken hiç bir utanç duymuyorum, neredeyse doğal bile buluyorum. Sanırım o zamana değin parayı bilmiyordum, insanların istediği şeyi, istediği şeye çeviren bu büyülü, o denli de güçlü şeyi, ben de bilmek isterdim elbet. Hem niçin çalışıyordum? Para hep elime geçecek ve hiç kullanamayacak mıydım? Ama yazık ki başaramamıştım işte, yine elimde gidip gelmişti, o kadar. Bir daha elime ne zaman para geçti, ne zaman onu istediğim bir şeye çevirdim, o büyüü tattım? bilmiyorum. Yazık!

Beni herhalde yine okula verdiler, yine bir iki yıl okula gittim geldim ve yine okulu bıraktım. Bıraktım, çünkü bu kez bir kunduracı dükkânında buldum kendimi. Büyük bir yerdi burası, on onbeş kişi çalışan bir kundura yapım yeri. Daha çok yazlık ayakkabılar, yemeniler yapılıyordu. Bir yerde deriler kesiliyor, dikiliyor; bir yerde de köseleler kesilip, dövülüp, dikiliyordu. Bütün işyeri deri ve ter kokardı. Çok da hızlı çalışılırdı, öğle olunca herkes baygın düşerdi. Ben bu dükkândan iki şey anımsıyorum: Biri, bir yemeniyi kendi ayağıma göre ölçüp, derisini kesip diktiğimi; sonra da ustamın da bu yemeniyi bana verdiğini. Sahiyandan, siyah bir ayakkabıydı bu. Dikişli, hafif, düz. Kendim yaptığım için çok da seviyordum bu pabucu. Ayağımda kuş gibi duyardım kendimi. Yazdı, bağda oturduğumuz için sabahları ağabeyim beni de atının arkasına bindirir, dükkânın oralara bırakırdı. Hüseyin ağabeyim atı hızlı sürerdi, ben de onun beline sımsıkı sarılırdım. Böyle bir gün, birden ayakkabımın bir tekini düşürdüğümü anladım ve ağabeyime söyledim. Korktuğum için hemen söyleyememiştım söyledüğimde de iş işten geçmişti, ayakkabı çok gerilerde kalmıştı. Ağabeyim küfürü basıp, beni de kırbaçlamıştı. At daha bir tırıs kalkmış, ben de ağabeyime daha bir sarılarak kente varmıştık. Geriye dönmemiştik ayakkabıyı da böylece yitirmiştim. İkincisi, bu dükkânda yorgun düşüp, bir öğle üstü uyuyup kalmıştım. Hepsi de benden büyük olan öbür çıraqlar, beni uyuyup kaldığım duvarın dibine bağlamışlardı. Uyandığımda işyerinden bir kahkaha yükseldi. Kızarıp bozarmıştım. Bu dükkânda ne kadar kaldım, pek bilmiyorum. Ama bu iki olayı unutamam hâlâ. Şimdi ne zaman elime bir ayakkabı alsam, hep bu dükkânı anımsarım, ve burkudur içim.

Üçüncü çıraklığım da bir dışçinin yanında başlar. Bu en uzun ve sonuncusu oldu. İki yıl kesintisiz, beş yıl da arayla onun yanında çalıştım. Dış-

çideki çıraklık, kalfalık yıllarımı enikonu anımsıyorum. Olduğu gibi önümde duruyor. Ustam, iyi bir insandı (Hüsnü Erman) ve bana babalık etti. Hâlâ yaşıyor mudur, yaşıyorsa çok ihtiyarlamıştır. Toplu, gözlüklü, güzel bir adamdı ustam. Daha yanında çalışmaya başladığım haftasında gazocağında kaynayan bir tas kaynar suyu eline döktüm ve haftalarca eli sarılı kaldı. Beni okumaya o itti. Bir köy öğretmeninden dördüncü sınıfa değin okumuş gibi bir belge alıp, beşinci sınıfına o yazdırdı. İlkokulu, ortaokulu onun yardımıyla bitirdim. Öğretmen okulunu, bitirene değin de onun yanından ayrılmadım. Bir dişçi olabilirdim. Dişçiyi çok seviyordum, ama annesi beni çok üzmüş, çok ağlatmıştır. Dişçinin annesi çok titiz, çok sinirli biriydi. Bütün esnaf ondan yaka silkerdi. Bunun için de evin bütün yiyeceğini bana aldırırdı. Her aldığım şeyi de iki üç kez geri gönderir ve hiç bir zaman beğenmezdi. Çoğu kez dükkâna ağlayarak dönerdim. Ve ustam her kezinde:

— Bugün bana alıyorsan, yarın kendine alacaksın! derdi.

Öyle de oldu, bugün eve ne alıyorsam, iyisini alıyorum. Eti, sebzeleri, meyveleri, kavun, karpuzu, daha nice şeyin iyisini seçip almayı böyle öğrendim. Hele kavun karpuzdan öyle anlar olmuştum ki, ustanın arkadaşları kavun, karpuzu bana seçtirirlerdi. Bugün kavun, karpuz üstüne bir kitap bile yazabilirim. Bir uzman kesildim. Kavunun; karpuzun iyisini daha ta karşıdan tanırım. Hiç de yanılmam.

Temizlik işi de öyle; onda da kendimi uzman düşünebilirim. Bu da bana dişçiden kaldı. Sabahları çok erken saatlerde muayenehaneye gider, birbuçuk saat kadar oranın temizliğini yapar, sonra ortaokula giderdim. Ustam, ilk tezgâhı temizlemeyi, dişçi masasının başına öyle oturmayı öğretti bana. Dişçi masası bir laboratuvar masasının benzeri; dişler, ispatüller, mumlar, alçılar, kerpetenler,

macunlar, damaklar, altınlar, külçeler, gümüşler, körükler, kauçuklar. Ben o zaman öğrendiğim bu temizlik işini bugün de sürdürürüm. Yalnız masa-mı temizlemekle kalmam, eve de çeki düzen vermeden oturmam yerime. Yer, cam silmek; toz almak, öte beriyi yıkamak alışkanlığı bana ondan kalmadır. İyi, özenli giyinmek de yine bu çıraklık yıllarımdan kalmıştır. Hâlâ ben dışıdeyken en iyi giyinir, en çok özeni o zaman göstermişim gibi gelir bana. Bu bana babalık etmiş insanı, ben bir daha görmedim. Manisa'yı da öyle. Geriye bakmak ürkütüyor mu beni? Yazıp bitirdiğim bir şiir gibidir benim geriye bakmam. Yazmış, bitirmişsem artık hiç ilgim kalmaz. İçimi de böyle yıkıyorum. Böyle her kez yeniden yıkıp kuruyorum. Bir canavarlık bu. Biliyorum.

X. BİR ÇOCUK

Çocukluğumun ilk cinsel ilişkisi (bu cinsel ilişki sayılırsa) beş kişi birden bir mahalle arkadaşımıza saldırışımızdır. A. uzun boylu, bitişik kalın kaşlı, güzel yüzlü ve mahallenin en zengin çocuğuydu. Saldırıyı sırayla yaptık ve ben bundan bir şey anlamadım.

Çocuk olduğum dünyada cinsel ilişki diye anımsadığım tek şey hemen hemen bu. Çok kapalı büyüdüm, bunun için de cinsel ilişki nedir bilmeden büyüdüm. Bütün kapalı büyümüş, fukara çocuklar benim gibi midir? bilmiyorum. Sokakla pek ilişkin olmadı benim, okulla ev arasında gittim geldim: Kız çocukları gibi. Yüzüm kız yüzleri gibi düz, pürüzsüzdü hep, sakalım, bıyıkların çok geç çıktı; şivilerimse hiç olmamış gibi gelir bana. Yaşıtlarımla ne bizim evde, ne de başka yerlerde pek oynamadım. Bize gidip gelenler içinde de ben yaşıta çocukları olanlar da yoktu. Hem anneme pek gidip gelen de olmazdı. Annemin kimseye şeker, kahve tuttuğunu anımsamıyorum. Küçük çıkmaz sokağımızda evin tek bir odasında annemle yaşırdık. Annemle birlikte çıktığımız zamanlar hiç olmaz değildi elbet, ama gittiğimiz evler annem yaşında, yalnız insanlardı. Ben annemle birlikte çıktığımız geceleri (birilerine gitmekten çok), onunla çıktıklarımızı, onunla olduğumu anımsarım daha çok. Gecede ve dünyada yapayalnız ve birlikte olmaktı bu. Dünyada en çok istediğim şeydi bu. Aşk gibi bir şey.

Ortaokulu bitirene değin cinsel ilişkiyi pek bilme-

dim. Ya sonra? Bugünkü çocukların, çocuk yaşıda yaşadıklarını (cinsel ilişki deneylerini) ben yaşadım diyemem. «Benim çocukluğum olmadı» derken, bilmem bunu mu amaçlıyorum. Annemdi benim dünyam. Bu kuraklığı, bu çölü yeşerten oydu, elini uzatan, elinden tuttuğum bir oydu. Değil mi ki bir yatakta onunla büyüdük.

XI. EV HALKI

1

Çocukluğumun en belirgin anıları iki ablam, özellikle de büyük ablam üstüne olanıdır. Büyük ablam deliydi. Yedi kişilik küçük evimizde Huriye ablam tek başına bir odada otururdu. Çıplaktı, ve öyle öldü. Yanına hemen hemen kimse girmezdi, suyu yemeği avluya bakan küçük pencereden verilirdi. Odasından hemen hemen çıkmaz, orda dolaşır, oturur, yatar, mırıldanır, bağırır, uyurdu. Onun yanına sanırım en çok ben girer çıkardım. Ben hariç, evde herkese kızar, bağırır çağırırdı. Soyunukluğunu, çıplaklığını sanki kimseyle paylaşmak istemez, onunla içli dışlı yaşamak isterdi. Onu hiç bir zaman giyinik gördüğümü anımsıyorum. Ablam uzun boyluydu ve saçları topuğuna değin uzanırdı. Saçları belki doğduğundan beri hiç kesilmemiş, öyle uzayıp gitmişti. Annemin bütün beyazlığı, bütün güzelliği sanki ona vurmuştu. Uzun, ince bir yüzü vardı, ve resimlere benzerdi: Boticelli'nin, uzun boylu, uzun yüzlü uzun saçlı çıplaklarına. İncecik kolları, korkunç incecik boyunun yanına düşerdi. Elleri, küçük, ince parmakları bir yontuydu sanki ve bir yontudan kopup gelmiş gibi dururdu. Badem gözlüydü ve hiç bir şey bunu bozmazdı. Vücudu hep gergin, dik ve kösnüldü. Ne zaman delirmişti, yoksa deli olarak mı gelmişti dünyaya? bilmiyorum. Artık sorup öğrenecek kimsem de yok. Ben yedi yaşlarımda ya var, ya yoktum. En çok sabahları onun yanına koşar-

dim. Evde hemen hemen kimsenin olmadığı, olanların da beni görmedikleri sabahlar. Kapıyı yavaşça açar, odasına sızardım. Onu ya ayakta, ya otururken bulurdum. Ne zaman beni görse güler, sevinirdi. Hemen de bir şeyler anlatmaya başlardı. Özellikle evimizi, evdekileri anlatırdı. Evi, evdekileri bir cehennem gibi görürdü. Böyle zamanlar o güzelim yüzü düşer, anlamsızlaşırdı. Ama ben söylediklerinden hemen hemen hiç bir şey anlamaz, yalnız ona bakardım. Masalların çizdiği bir evrende gibi olurdum. Büyük bir mutluluktan bu benim için ve o dünyadan hiç çıkmak istemezdim. O, benim sevdiğim bu dünyadaki her şeyi, göğü, ağaçları, ormanları, çocukları, su yollarını, taşları, çiçekleri, yağmuru odaya doldururdu. Hepsinin içine de kendini koymasını bilirdi. Başka ne isterdim daha? Okul zamanına değin onun yanında kalırdım, okula düşmanlığım sanırım o zamanlardan kalmaz. Onu okul dönüşü göremeyeceğimi sanırdım hep. Ablama evde kimse ses çıkarmazdı. Yalnız annem, bir o, ablam avluya çıktığında, çıplak dolaşmağa başladığında, mahallenin yüksek evlerinden görünmesinden korktuğu, utandığı için onu odasına kapamak için bağırdı.

Ablamı Manisa'nın düşman işgalinde evde bırakıp dağa çıktık. Kent yanıyordu ve ablam bizimle dağa gelmek istememişti. Ben neden sonra onun, yangın evimizi sarınca, odaşından çıkıp kente indiğini, öyle bir zaman dolaştıktan sonra, saçlarından tutuşarak yanıp kül olduğunu öğrendim. Benim çocuk dünyam da böylece yıkıldı. Yıkıklık, bana ondan kalmaz, ya da ben onun ölümüyle yıkıklığı bu yeryüzünde ilk böyle öğrendim.

Bugün, benim deli ablamda sevdiğim nedir diye düşündüğümde, ilk çıplaklığı geliyor usuma, ben onda çıplaklığı, soyunukluğu sevmişim! Çocuk dünyamın yıkılışı dediğim de, bu çıplaklık olacak!

Saniye ablamı ben daha çok ortaokulla öğretmen okulu sıralarında anşıyorum. Tatillerde annemle Salihli'deki ablama giderdik. Bu her ikimiz için de bir tatildi. Ben okuldan kurtuluyordum, annem de bana bakmak için bir tanıdığımızın ev işlerine koştuktan. Öyle sanıyorum ki büyük ağabeyim annemin bu tanıdığımızın çamaşır, ev temizliği gibi işlerine koştüğünü bilmiyordu. Çok onurluydu, bunu duysa evi başımıza yıkardı. Annem bu işi benim için yapıyordu, bana o zengin evinden yumurta, börek, tatlı gibi şeyler getirmek için. Bu eve kimi zamanlar birlikte de gittiğimiz olurdu. Tanıdığımız, bizi severdi ve annemin işlerine koşan biri olduğu duygusunu uyandırmazdı bende. Biz işte annemle bu tatile çıkardık. Ablam, Salihli'li zengin biriyle evliydi. İki katlı, büyük avlulu, bahçeli bir evi vardı ablamın. Eniştem iyi bir insandı, bizim gelişimize kızmaz, daha çok sevinirdi. Biz, bahçedeki güzel bir odada kalırdık annemle. Arada eniştem beni alır, mağazaya götürür, yanına oturturdu; işe elimi sürmez, bir bey çocuğu gibi yanında dururdum. Oğluyla aynı yaşıydık, ama oğlu okumamıştı. Ben iyi okuduğum, hiç sınıfta kalmadığım, sonra da sessiz biri olduğum için beni severdi işte. Eniştem sessizdi, mağazadaki işlerini de sessizlikle sürdürürdü. Ben enişteme, mağazaya bayılırdım ve eve dönmeyi pek istemezdim. Her şey önümdeydi, çuvala üzümler, şekerler, incirler, pirinçler, fıstık, fındık. Daha ne varsa bu dünyada hepsi yanıbaşımıdaydı. Dükkânda kalmayı salt bunun için istemezdim; evde iş vardı. Ablam çok çalışkan bir kadındı, bizi de kendine benzetmek isterdi. Bana akşamlara kadar kuyudan tulumbayla su çektirir, bahçe sulatırdı. Annemi de çamaşır, temizlik işine koşardı. Annemle ben bahçedeki odamıza geceleyin çekildiğimizde yorgunluktan baygın düşerdik. Çok iyi anşıyorum, an-

nem bu tatilleri sevmezdi, ama benim için isterdi yine de. Ablamdan öğrendiğim, sık sık da yinelediği şu sözü hiç unutmam:

— İnsan yediğini hak etmelidir.

Saniye ablam kısa boylu, tombulca, çok az gülen, kaşları hemen hemen her zaman çatılı dururdu. Yalnız eniştem gelince yüzü güler, onu ta kapılardan karşılar, hemen de kahvesini yapıp eline verirdi. Eniştemin gelmesiyle bütün ev rahata kavuşurdu. Bu yalnız annemle benim için de değildi, kendisi, kızı, oğlu için de böyleydi. Eniştem kimseyi çalışırken görmeyi istemezdi çünkü. Kısa, koca ev ve biz soluk alırdık artık. Akşam yer soframız kurulur, ben dizlerimin üstüne oturur (çok zor olurdu bu benim için, ama başka türlü de olamazdı) önümüzdeki türlü yemeklere uzanırdık. Annemle ben iyi çalıştığımız zamanlar ablam öğle yemeklerinde bana tereyağda yumurta kırardı. Tereyağda yumurta benim en sevdiğim yemektir. Tatil bitince eniştem bizi trene uğurlamaya gelirdi ve belli etmeden benim cebime kâğıt paralar kordu. Ben, kimsenin eniştesi benimki kadar iyi olamaz derim hâlâ. Ablam öldükten, ben öğretmen çıktıktan sonra enişteme ben yine giderdim. Bir gün onun da öldüğünü duyduğum zaman, annem kadar ölümüne üzüldüğümü ansırım bugün de. Ölüm, sözcüğünü bana ilk deli ablam öğretmişti, sonra annem, büyük ağabeyim, sonra da eniştem. Başka ölümler, babam, ikinci büyük ağabeyim, Saniye ablam, daha nice ölümler bende hiç yankı yapmadı. Ölüm, bunların dışında, hâlâ bir sözcüktür benim için; elma, üzüm, ağaç gibi bir sözcük. Hiç bir ağırlığı, içeriği olmayan bir sözcük. Sanki bu üç insanın dışında ölüm diye bir şey yokmuş gibi gelir bana. Ve bu üç insan yaşasaydı, ölmeseydi ben bu sözcüğü hiç bilmeyecektim. Düşünüyorum da, ölüm beni hiç bir biçimde ilgilendirmedi. Ne yaşamlarda, ne de kitaplarda. Ta baştan beri üstünü çizdiğim, sözlüğümün dışında tuttuğum, üstün-

de düşünmediğim tek sözcük belki de. Bundan sonra da sözlüğüme gireceğini hiç sanmıyorum. Yeryüzü öyle büyük, öyle bitimsiz ki, bu sözcükler ormanı yeter bana diyorum. Bu insanca şeyi yadsıyorum ve nedenini de pek bilmiyorum.

3

Ev halkının bir parçası da yengelerdi.

Yengelerimin içinde beni en çok etkileyen büyük ağabeyimin iki karısı oldu. Hüseyin ağabeyim ilk karısını bir genelevden kaldırmıştı. Manisa'nın, kentin dışında büyük bir genelevi vardı. Rumlardan kalan güzel bir mahalleydi bu. Dünyanın en güzel kadınları doldururdu bu evleri. Ben, yengem dolayısıyla birkaç kez girdim çıktım buraya. Çocukluğum üstüne iyice eğilince, burada hiç çirkin kadına raslamadığımı anıyorum. Ben yengeme ya ağabeyimin hediyelerini götürürdüm, ya da mektuplarını, fotoğraflarını. Son gün de onu bohçalarıyla alıp eve getirdiğimi anımsıyorum. Bu yengem Giritliydi. Ağabeyimin bu kadın sevişinin türlü nedenleri vardı. Herşeyden önce güzeldi, sonra da çok içtendi. Sofrasına, düzenine çok meraklı olan ağabeyime büyük bir incelikle hizmet ederdi. Annemin anlattığına göre, ağabeyim çok evlenmiş ama daha birkaç ay sonra evlendiği kadınların kurdukları sofraları başlarına yıkıp çıkıp gitmişti. Ben bu yengem üstüne başkaca pek birşey bilmiyorum; yalnız öbür iki ağabeyim melek gibi bir kadın olduğunu söylerlerdi onun. Bize çok iyi bakmış. Ama annem, ağabeyimi ondan ayırmak için elinden gelen her şeyi yapmış. Annem evimize genelevden gelmiş bir kadına dayanamıyordu. Bu yüzden ağabeyim ayrı bir ev tutmuştu. Ama annem ardını bırakmadı, şimdi benim de çok iyi anımsadığım, çok güzel, daha onyedisinde bir kızı bir gün eve getirmiş, ona büyük bir leğende yarı çıplak

üzümler çiğnetmiş ve ağabeyime de sokak kapısının anahtar deliğinden ona baktırtmış ve aşık etmişti. Benim çocukluğumda kolay evlenilir, boşanılırdı sanırım; ağabeyim yeni yengemle bizim eve göçtü yeniden. Bu yengem ağabeyimden çok küçük ve çok güzeldi. Onun eve gelişine korkunç sevindim. Ağabeyimi bilmiyorum, ben onun önünde renkten renge girerdim. Ona pervane olurdum. Evda, bağda onunla olmaya can atardım. Bağımızda tonlarca rakı çektik. Onunla yıllarca, çoğu geceler, sabahlara kadar ağabeyimin gelmesini bekledik. Ağabeyimin hiç gelmemesini çok istedim. Yengeme aşıkım. Dünyada onunla birlikte olmaktan başka hiç bir şey istemezdim.

Çocukluğumun (ne çocukluk, koca adamlık) tek güzel imgesidir Şadiye yengem. Şadiye yengemi hep rakı çekerken anımsarım ve üstüm başım rakı kokar. Biz yengemle koca bağda, koca bağın bir damında büyük bir imbikten rakı çekerdik. İmbiğin büyük bir gözüne üzümler konurdu, kapalı bir yerden de, bir kaba rakı süzülürdü. Yengemle gündüzleri, hemen hemen bütün yaz bu işi yapardık bağımızda. Neden sonra damacanalara doldurulan rakılar bir arabayla kente giderdi. Gündelikçiler üzümleri kesip küfelere doldurup getirirlerdi. Biz yengemle damda bir yandan ateşin altını tazeler, bir yandan da gözümüzü akan rakıdan ayırmazdık. Yengem dünya güzeliydi. İşini de hep yarı çıplak görürdü. Benim gözüme iş güç girmez, ona, bir ona bakardım. Yengem otururken, kalkarken orasının burasının açılıp açılmadığına bakmaz, damda bir başınaymış gibi davranırdı. Onunla en çok karşılıklı oturup fasulye, bezelye ayıkladığımız zamanları severim. Dünya güzeli bacakları, baldırları, önü o zaman daha bir açılırdı. Benim başımsa döner, dönerdi. Ben yengemin herşeyiydim. Bütün gün, bütün geceler konuştuğu, şakalaştığı, darıldığı, sevindiği Hüseyin ağabeyimden çok bendim. Hüseyin ağabeyim atıyla gece yarıları gelir,

her zaman çok içtiği için baygın yatardı. Ben işte böyle yengemle dolu olduğum geceler ağabeyimin hiç mi hiç belmemesini isterdim. Ağabeyimi uzun yaz geceleri damın üstündeki yataklarımıza uzanmış beklerdik yengemle. Gece hiç uzamazdı. Yengem, konuşmayı, anlatmayı severdi. Güzelim gözleri anlatırken daha bir güzelleşir, göğsü açıldıkça açılır, dünyayı işte o zaman ateşe vermek ve o dünyada yengemle yalnız kalmak isterdim. Kışları, kente döndüğümüzde durum yine değişmezdi. Evde yengemleydim. Ağabeyimse hep geç gelirdi. Kimi geceler yengemle yakın komşularımıza misafirliğe giderdik. Ben koca bir oğlandım ve yengeme yoldaş oluyordum. Bu gecelerde fincan oyunu oynanırdı. Yüzüğü ilk ağızda fincanın altında bulan oyunu başlatandan bir şey isterdi. Çoğun türküsü isterdi yüzüğü bulan. Bir kezinde tepsiyi yengem düzmüştü ve ben ilk çekişte yüzüğü bulmuştum. Yüzüğü bulan istediğini isteyebilirdi ya, ben de yengemi öpmek istedim. Yengem birden kıpkırmızı kesilmiş ,korkunç utanmış yanaklarını kaçırmak istemişti ama, ben de onu öpmüştüm. Yengem o misafirlikten yüzü kıpkırmızı döndü. Büyümüştüm, büyüdüğümü de yengemle hamama gittiğimiz bir gün, kadınlardan birinin:

— Aaa! Babanı da getir bari! dediğinden anlıyorum.

Benim çocuk dünyamda anımsadığım güzel diye bir şey varsa, bu Şadiye yengemdir.

Öbür iki yengeme gelince, onların benim üzerimde pek iz bırakmadıklarını söyleyebilirim. Nedenini düşünüyorum da tam bir yanıt bulamıyorum. Kişilikleri yok muydu? Bunu diyemem. Onlarla, Şadiye yengemle olduğum denli birlikte olmadığım, birbirimize o denli yaşamalar aktarmadığımızdan mıydı bu? Olabilir. Ama buna bütün bütün de evet demek zor. O halde? Öyle sanıyorum ki bunda en önemli etkenin herşeyden önce bu iki yengemin de güzel olmamaları, dahası çirkin olmalarıdır. Gü-

zellik, çirkinlik kavramları çocuk yaşımdanberi beni kısıkaçlarına almıştır. Çocukken, usum beni çirkin yaratıldığıma inandırmıştı. Güzel görünmek için çok uğraşdım (bu bugün de sürüyor diyebilirim, ama değişik biçimde: kendimi çirkin bulmuyorum, güzelim bile diyebilirim, ama bugün de hâlâ süren güzel görünmek için elimden geleni ardıma koymadığımdır). Yalnız bu mu? Arkadaşlarımla güzel olmasını isterdim (güzel olanlarla arkadaş olmadım mı hep?) İki yengemin çirkin olmaları onları sevmeme engel oldu diyeceğim. Tefik ağabeyimin karısı Zübeyde yengem esmer, tombul, koca ağızlı, koca kaşlı biriydi ama, candandı; konuşmasıyla, özverisiyle hemen de etkilerdi çevresini. Beni çok severdi, ama bu bana yetmezdi, benim onu sevmem gerekirdi önce. Böyle düşünürdüm daha çok. Zübeyde yengemin evine ne zaman gitsem bir bayram sevincine dönerdi yüzü. Sevdiğim herşeyi de önüme koyardı. Zübeyde yengem oldukça varlıklıydı, iki katlı kocaman bir evde otururdu. Kocasını (dünyada karısı tarafından onun kadar sevilen erkek var mıdır, bilmiyorum) dizinin dibinden ayırmak istemez, sanki dünyaya onun için gelmiş gibi davranırdı. Tefik ağabeyim doğuştan bir asalaktı. Yengem bundan mutlu da olurdu, değil mi ki yanındaydı. Yengem üstelik ağabeyimin hovardalıklarını da bilirdi ve kızmaz görünürdü. Tefik ağabeyimin iki altın dişini ona göstererek gülmesi yeterdi. Yengem bu dünyaya kocasını sevmeye gelmişti. Bildiği buydu.

Halil İbrahim ağabeyimin karısı Ayşe yengem. Saniye ablamın evlâtlığıydı. Hemen hemen her yaz Salihli'ye ablama gittiğimizde onu görürdük. Annem onu severdi, bense ısınamamıştım. Ayşe yengeme çirkin denemezdi. Güzel bir yüzü vardı, kısa boyluydu ama bu giderdi de ona. Ablamın mı, yoksa annemin etkisiyle midir bilmiyorum, Halil İbrahim ağabeyim Salihli'ye geldikçe Ayşe yengeme içten içe tutuldu. Evlendiler. Ağabeyimin Ayşe yen-

gemden başka bir kadın tanıdığını sanmam. O iki kişiyle evlenmişti içki ve yengem. Hüseyin ağabeyimin Manisa'da işleri bozulup, İstanbul'a göçmesiyle de Halil İbrahim ağabeyim karısını alıp İstanbul'a taşındı. İçkiye işte bu sıralarda düştü. Eve daha geç gitmeye, kazandıklarını orda burda daha dağıtmaya başladı. Kızları, oğulları olmuştu ama içkiye iyice yakasını kaptırmıştı da. Bozdağanke-merindeki evin sonraları bir tek odasına kapanıp kalmışlardı. Ayşe yengemin yüzüyse hep asıktı artık. Oda bir yoksulluk örneğiydi. Halil İbrahim ağabeyim dükkânını satmış, seyyar balıkçılığa başlamıştı. Kazanıyordu ama, çoğu içkiye gidiyordu. Büyük geçimsizlik böylece girdi aralarına, bir daha da düzelmedi. Ayşe yengemi hep bu acılı, yüzüyle gözümün önüne getiririm. Ama nedense yine de Halil İbrahim ağabeyimi haklı bulurum hep. Sanki bu hale o getirmiş gibi.

Ayşe yengem acı taşırdı, ona belki de bu yüzden ısınamadım: Ev hep zindandı, o da bunu büyütüyormuştu sanki. Öyle gelir bana.

XII. BİR İÇKİ EVİ

Hüseyin ağabeyimin Manisa'da bir meyhanesi vardı. Buna hem meyhane, hem kahve demek gerekir. Nedeni de kahveler gibi sabahleyin erkenden açılırdı, gece de geç vakit kapanırdı. Ağabeyim orayı belki de kahve diye işletiyordu. Ama ben oraya her sabah (bir zembilin içinde) on kilo rakı bırakırdım. Meyhanede belki de sabahları çay kahve içilirdi. Orası özellikle akşamları dolardı. Yol üstü, küçük bir yerdi burası. Bir sokağın ağzıydı. Ben buraya sabahları yengemle çektiğimiz kaçak rakıları bırakırdım. Hem dışçide çalışır, hem ortaokula giderdim. Dışçiyle meyhane birbirlerine çok yakındı. Dışçide çalıştığım için bir bisikletim vardı. Rakıyı zembile kor, bisiklete atlar, meyhanenin (meyhane daha açılmadığı için) önüne koyardım. Bu işimi bitirince de muayenedaneyi açar, sabah temizliğini yapardım. Ustam okul zamanından önce gelirdi. Ben o gelince okula giderdim. Bir sabah yine zembille rakıyı meyhanenin önüne getirip bıraktım, bisikleti de o gün orada bırakmışım. Okul zamanı bisikleti yerinde bulamayınca her şeyi anlamışım. Polisler kim bilir ne zamandan beri beni izliyorlarmışki rakıyla birlikte suçortağı bisikleti de aldılar. Ağabeyim bisikleti geri almak için uğraşmıştı ama kurtaramamıştı. Benim ondan sonra bir daha bisikletim olmadı. Meyhaneye zembille rakı götürüşüm de böylece son buldu. O olaydan sonra meyhane kapanmadığına göre oraya zembille rakıları kim götürdü bilmiyorum. Ama benim rakıyla ilişkim yine de kesilmedi. Ev zaten da-

maccanalarla rakı doluydu. Hem yengem, ben, rakı üç kardeşlik biz. Ondan nasıl kopabilirdik ki? Bu kez ağabeyim bir öğle üstü bir teneke rakıyı arkama yüklemiş, bir dükkâna götürmemi söylemişti. Rakıyı ağabeyimin söylediği dükkâna götürüp bırakmıştım. Ama tenekenin ağzı yolda açıldığı için rakı üstüme başıma akmıştı. Orada da doğru okula gitmiştim. Derse yetişememiştim, dersin sonuna doğru sınıfa girmiş yerime oturmuştum ki bütün sınıfın rakı koktuğunu duydum. Bereket hemen zil çalmış ve ben doğru eve gidip üstümü değiştirmiştim. Yengem bana temiz çamaşırlar vermişti. Rakıyla ilgim burda bitiyor. Bundan sonra rakının yüzünü gördüğümü anımsamıyorum. Tekel çıkmıştı ve Manisa'nın kaçak rakı yapan bağları her gün basılıyordu. Bu yüzden ağabeyim de bu işi bırakmak zorunda kaldı ve İstanbul'a o zaman göçtü.

Hüseyin ağabeyimi meyhanesinde çalışırken hiç görmedim. O müşteri gibiydi sanki. Sabahları meyhaneye gelince atı hemen oraya yakın bir yere bağlanır ve herkes gibi meyhanedeki yerini alırdı. Mehaneyi bir dönme çevirirdi. Yani, uzun boylu, zarif, çok az konuşan sarı yüzlü biriydi. Onu hep ayakta görürdüm. Yüzü hiç gülmezdi. İşini de sevmediği açıktı. «Ama ne yapalım?» der gibi bir hali vardı. Yaşlıcaydı Yani. İşini çok yavaş görürdü. Ama ağabeyim onu tutmuştu işte. Ben meyhaneye yengemin eve alınacak şeylerin parasını almak için giderdim. Çoğu zaman ağabeyim olmadığı için parayı Yani'den alırdım. Yani'nin bir günden bir güne bana para verirken yüzüme baktığını anımsamıyorum. Yani, seslere kulak verirdi sadece. Meyhaneye gidip gelen müşteriler de sesleriyle vardı sanırım. Bir robot yaşamıydı Yani'nin sürdüğü. Yani kimdi, nereden gelmişti? Yeryüzünde onca yüz tanıdım, Yani'nin yüzünü unutamam.

XIII. HALİL İBRAHİM AĞABEYİMİN GENÇLİĞİ

Hüseyin ağabeyimin işi yüreklilik isteyen bir işti. Bu hem meyhane işletmek, hem de kaçak rakı ticareti yapmasından ileri geliyordu. Gözüpek olmak zorundaydı ağabeyim. Bir efe gibi giyinirdi zaten: yana yıkılmış uzun fesi, uzun konçlu, yüksek ökçeli çizmesi, al kuşağı, belinden hiç eksik etmediği tabancası, beyaz atı, onu bir efe, bir kabadayı yapardı. Kaçak iş yapan, meyhane işleten herkes gibi onunda bir arkası vardı kuşkusuz. Bu yüzden polisle pek dalaşmazdı. Ama bu her zaman istediği gibi de yürümezdi. Yakalanmaması, işini rahatlıkla görmesi, bu işten aynı biçimde para kazanan insanların düşmanlığını üstüne çekmekten geri kalmıyordu. Bu zaman kendi pek işe karışmaz, adamlarını kullanırdı. Ama Hüseyin ağabeyimin asıl yardımcısı, şimdiki deyiimiyle *body gard'ı* Halil İbrahim ağabeyimdi. Halil İbrahim ağabeyim içimizde en gözükara olanıydı; bunun için de Hüseyin ağabeyim hep onu öne sürerdi. Düşmanlarının ardına onu düşürür, onların önünü kestirir, böylecede onlara aman vermezdi. Bu yüzden Halil İbrahim ağabeyimin belinden tabanca düşmezdi. Tefvik ağabeyimle ben bir yana, öbür iki ağabeyim yastıklarının altında tabancayla uyurlardı. Halil İbrahim ağabeyim onun düşmanlarına çok kurşun sıkmıştı, çok kişiyi de yaralamıştı. Bu yüzden ağabeyimin yeri cezaevleri oluyordu hep. Annemle bana düşense, karakoldan karakola, cezaevinden cezaevine ona yatak, yorgan taşımaktı. Annemin büyük çilesi de bu zaman başlıyordu.

Uzun, güzel yüzü böyle bir haberi alınca hemen kararır, solar, ufalır, taş kesilirdi. Annemle arkamızda yatak yorgan yollara düşerdik. Halil İbrahim ağabeyimi en çok evimize yakın bir karakolun bodrum katındaki demir parmaklıklı penceresinde anımsıyorum. Dışardaymış gibi korkusuz, güvenli demirparmaklıkların arasından bize bakardı ağabeyim. Annemin yaşlı gözlerini görmemezliğe gelir: «Bir şey yok, niye ağlayıp duruyorsun!» diye de çıkışırdı. Gerçekten de ağabeyim kısa bir süre sonra çıkar gelirdi. Ama ağabeyimin yaşamı dışarıda da uzun sürmezdi, bir süre sonra biz yine yollara düşer, karakollara koşardık.

Halil İbrahim ağabeyimin en uzun tutukluğuysa Hüseyin ağabeyimin azılı düşmanlarından birini yaralamasıyla olmuştu. Halil İbrahim ağabeyim onun bu düşmanını uzun zaman kovalamış, ama bir türlü ele geçirememişti. Bu da büyük ağabeyimi eni konu sinirlendiriyordu. Öyle ya niçin onu kısıtırmıyordu, kardeşinin bu düşmanını yaşatıyordu! Ama ağabeyim sonunda bu düşmanı kentin orta yerindeki hükümet meydanında kısıtırmış, uzun kaçışmalar, kovalamalar sonunda da ikisi de siperlerini alıp çarşının ortasında birbirlerine ateşe başlamışlardı. Bütün halk da onlara bakıyormuş. Kurşunlarsa Manisa'nın göğünde uzun zaman gidip gelmiş. Ama Halil İbrahim ağabeyim sonunda büyük ağabeyimin bu düşmanını bacağından yaralayabilmişti. Böylece de Hüseyin ağabeyimin öcü alınmış oluyordu. Artık kente başı dik, atının üstünde, bütün çalımıyla girebiliyordu.

Halil İbrahim ağabeyimin gençliği, annemin göz yaşları demek!

XIV. DERVİŞALİ MAHALLESİNDEKİ EVİMİZ

*Annemle karanlık geceler bazı çıkardık
Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık.
(Ahmet Haşım)*

İkinci evimiz bir çıkmaz sokaktaydı. Çocukluğumun üç dört yaşını geçirdiğim Deveciyan mahallesindeki evimiz yanınca buraya taşınmıştık. Üç odalı, mutfaklı, uzun taşlıklı bir avlusu olan tek katlı bir evdi bu. Bir odasında Hüseyin ağabeyimle yengem, hemen yanındaki küçük odada deli ablam, hem mutfak hem oda yerine kullanılan yerde de Halil İbrahim ağabeyimle deli ablamın oğlu Niyazi kalırdı. Niyazi durgun, sarı bir çocuktı, Halil İbrahim ağabeyimle aynı yaşıydılar. Annemle ben sokak kapısının yanındaki küçük bir odada yatar kalkardık. Bu oda benim bu yeryüzünde en küçük ayrıntılarına değin bildiğim tek şeydir. Benim ilkokul, çıraklık, ortaokul yıllarım hep burda geçti. Tek pencereyi uzun bir odaydı bu. Burası hem mutfak, hem yatıp kalktığımız bir yerdi. Odamız herşeyimizdi. Herşeyimiz odanın içindeydi. Bir lazımlık kapıya yakın dururdu. Yanında da musluklu bir su tenekesi. Yüzümü burada yıkar, burdan okula giderdim. Dipte bir yer yatağı vardı annemle yatıp kalktığımız. Hemen yanında da tahtadan bir gaz sandığı. Bütün okul kitaplarım (sonrada şiir kitapları) bu sandığın içinde dururdu. Derslerime bu sandığın üstünde çalışırdım. Beş numaralı bir gaz lambası geç vakitlere değin yanardı. Annemin ihtiyarlığında başında hiç saç yoktu ve dişsizdi. Ama

yine de güzel bir kadındı. Uysal, çalışkan, sessiz ve durgundu. Bütün fakir, acılı, halktan kadınlar gibiydi. Kocasızdı. Bunun için de ben onun her şeyiydim. Onunla (onun artık uzamış, buruşmuş memeleriyle) bir yatakta büyüdüm. Bu, bıyıklarım çıkana değin de sürdü. Koca bir adamdım ve annemin memelerine sarılıp yatardım. İkimiz de bu dünyada yalnızdık. Bunun için de tek güzel şey birbirimize sarılıp yatmaktı. İkimizin de dünya dediğimiz buydu sanırım. Hem ben annemin tekne kazıntısıydım ve ailede yalnız ben okula gidiyordum. Annem beni çok mu çok severdi. İnsanın çocukluk resimlerinin olmaması ne kötü. O zamanki beni tam gözümün önüne getiremiyorum. Ama ip gibi ince olduğum kesin. Yüzüm de kaşık kadar.

Ortaokulda arkadaşlarla çekilmiş bir resimde gerilerde bir sırada oturuyorum. (Sınıfın en büyüğü olduğum için mi?) Hikmet'leyim (sınıfın en güzel, en zengin çocuğu. Hikmet beyaz. Bir bey çocuğu.) Ben bu resimde boyunbağlı, sayrılı, kuru biriyim. Durgun bakıyorum. Bir karasevdalı. Belli sınıfın en güzel, en zengin kızına aşığım. Üstüm başım düzgün. Hem ben her zaman üstüme başıma büyük özen gösterdim. Ayakkabılarım hep boyalıydı. Uzun ceketler giyerdim. İyi giyinmek istemenin bir nedeni, yoksul olmak, yoksul görünmek istemememden geliyordu kuşkusuz. İlkokulda da böyleydi bu. Dervişali mahallesindeki evimizin bir camisi, bir bakkalı, bir de kimi vakitler kadınların söyledikleri ilâhilerin bize kadar geldiği, bir ulunun yattığı bir mescidi vardı. Annem namaz kılar mıydı? Hiç sanmıyorum. Ondan dinle ilgili hiç bir şey duymadım. Yalnız Yunus'un ilâhilerini okurdu içinden, ezbere bildiği ezgilerini. Evimizde hiç kitap yoktu zaten ve annem bilgisizdi. Ama rafta bir Muhammedîye dururdu. Annemin onu eline aldığını ise hiç görmedim. Fakirdik, bunun için de buna vakit yoktu. Bu evde annemin başında hep beyaz bir yaşamak vardı ve onu hiç çıkarmazdı. Bir fotoğrafın

arabında (bendeki tek resim) başı örtülü ve çarşafı. Koyu bir yeldirme giymiş. Yüzü karayolları haritaları gibi çizgiler, inişler, yokuşlarla dolu, gözleri sönük, bakmakla bakmamak arası. Bütün resimden bir eziklik vuruyor. Belli kendi isteğiyle çekilmemiş bir resim. Bir vesikalık. Ayakta duruyor ve üzünçlü. Mahallemizde bir kızı severdim, fakirdi ve annesi kötürümdü. Kız, ince, zayıftı ve siddik kokardı. Kucağıma alırdım. Ben o zamanlar uzun, geniş paçalı pantolonlar giyerdim. Belime kırmızı bir kuşak bağlardım. Manisa bir efeler kenti değil miydi? Ben de efelere özenirdim. Bu evimiz bağımızda çekilen rakıları depo ettiğimiz evdi. Birçok kez evimiz basıldı. Birinde yengemle evdeki bütün damacaneları kırdıktan sonra kapıyı açtık. Rakılar küçük avluyu doldurup sokağa aktı. Ev polislerce basılırsa böyle yapmamız uyarılmıştı bize. Bu zaman ceza görmeyecektik. Öyle de yaptık. Bütün sokak rakı kokuyordu. Bu, çocukluğumda anımsadığım en parlak çağımızdı bizim ve kısa sürdü. Ağabeyim hapsedildi. Ağabeyimin cezaevinde çekilmiş bir resmi var. Katiller, azılı eşkiyalarla çekilmiş bir resim bu. Ağabeyim bıyıklarını burmuş, ayak ayak üstüne atmış, elinde kehribar bir tesbih ve dünyaya meydan okurcasına ileri bakıyor. Fesi yıkık ve kırmızı kuşaklı. Hüseyin ağabeyim, onurlu biriydi ama, onun meyhane işletmesini sevmezdim. Bir bey çocuğu olarak bilinmek istiyordum. Değil mi ki ailece tek boyunbağı takan da bendim.

Ortaokuldayken çekilmiş başka bir fotoğrafta papyon boyunbağı takıyorum. Son sınıfta olmalıyım. Bütün sınıf ayakta.

MANİSA ORTAOKULU

Yazılı bir tabelanın önünde durmuşuz. Okul şapkamı sola eğmişim. Gözlerim kara, pırıl pırıl. Te-

miz giyinmişim, en güzel arkadaşlarımla bir sıradayım. Yakışıklıyım. Saçiarım bilyantınli, parlak, ortadan ayırmışım, üstünden özen akıyor. Bir elim pantolon cebinde, öbür elimle ceketimin yakasını tutmuşum. Ellerimi böylece belki de ilk kez koyacak bir yer bulmuşum (ellerim beni çocukluğumdan beri hep uğraştırmıştır, nereye koyacağımı bir türlü bulamamışımdır, hâlâ da öyleyim.) İleriye bakıyorum. Yüzüm adamakıllı uzun, bir at yüzü sanki; kulaklarım küçük, dudaklarım ince, hafif şiş gözlerimin altı, üç düğmeli lacivert bir ceket giymişim ,mendil düşecekmiş gibi de sarkıyor cebimden. Sevdığım kız en önde okul müdürünün yanında duruyor. Esmer ve hep gülen. Cebim, onun için yazdığım şiirlerle dolu (ilk şiirlerim bu sıralarda Halkevi dergisinde yayımlanıyor ve hep onun için yazıyorum.) *Güneşi Yakanların Selâmı'nı* bu sıralarda Halkevi basıyor. Ahmet Haşim ile Nazım Hikmet arasında gidip gelen bir kitap. O zamanlar benim günlerim, her gün okula dışı dışında, kitaplıklarda geçiyor. Hayat, Muhit dergileri en çok aradığım dergiler. Muradiye camisinin kitaplığında beyaz sakallı, nur yüzlü, daha çok ululara benzeyen, yeşil sarıklı birinden dergileri alıp okuyorum. Adam beni hep karşısına oturtuyor, oturtup bana bakıyor. Ne zaman bir kitap verse ellerimi ellerinden zor kurtarıyorum. Kitaplık cami gibi sessizdi ve hemen hemen de kimseler olmazdı burda (bu ulunun bir homoseksüel olduğunu çok sonra anladım ve ürktüm). *Muhit*'de Necip Fazıl'ın *Kaldırımlar* şiiri çıkmıştı ve uzun zaman o şiirin etkisinden kurtulamadığımı anımsıyorum. Kitaplığa arada Şerif Hulûsi gelirdi. Koltuğunda hep kitap taşırdı. Adı Manisa'da saygı uyandırır, Üniversitede okuyor ve Cumhuriyet'de yazıyordu. İlk kez bir yazar görüyordum. Bu da bana sevinmekten çok, korkular veriyordu. Ama bu ilk ve son korkum oldu. Bir daha hiçbir yazar önünde korkmadım. Gerçi bu Yahya Kemal'i görmeye gittiğimde de sürdü biraz,

ama orada da kaldı. Sonraları Aragon'u, Elsa'yı, İvo Andrić'i, Eracis Ponga'ı, Butor'u, Seferis'i, daha nicelerini tanıyacaktım, hiçbiri o ürküntüyü saçmayacaktı bana.

XV. BENİM HİÇ OYUNCAKLARIM OLMADI

«İnsan oğlunun gerçek yurdu çocukluğudur»

Benim hiç oyuncaklarım olmadı.

Bunu derken, ben bu dünyada çocuklar gibi oynamadım, koşmadım, atlamadım, yüzmedim, ağlamadım, gülmedim demek istemiyorum elbet. Yalnız dünün, bugünün çocukları gibi, benim tahta atlarım, kurşun askerlerim, toplarım, silahlarım, taş-bebeklerim, su kovalarım, küreklerim, bilyelerim olmadı demek istiyorum. Öteyandan, çocukluğumu düşününce oyuncaklarımın olup olmaması da pek önemli değilmiş gibi geliyor bana. Bir çocuk için oyuncağın ille de pahalı, güzel, değerli olması diye birşey yoktur biliyorum. Çocuğun oyuncak dediği yeryüzündeki herşeydir: Bir yaprak, bir tahta, bir taş parçası, kırık bir sandalye, bir cam, bir ağaç dalı da oyuncaklarıdır onun. Oyuncak, çocuğun «benim» diyebileceği herşeydir. Bunun için de sokağa çıkması yeter. Sokaksa evden çok çocuklarıdır. Böyleyken benim hiç oyuncaklarım olmadı derken, böyle bir tümceyi yazarken, bunda acılar buluyorum. O zaman da önemsiyorum oyuncağımın olmayışını. Bu yüzden bu dünyada insana giden, insan için olan nice şey gibi onlardan yoksunluğu büyütüyorum. Bunda bir acı buluyorsam bu yüzdendir. Hem yalnız oyuncaklar mı? Renkli kalemlerim, elişi kâğıtlarım, dağlar, evler, denizler çizdiğim resim defterlerim, resimli resimsiz kitaplarım da olmadı benim. Yoksa benim zamanımda kurşun askerler, boyalı kalemler, resimli kitap-

lar yok muydu? Nasıl bir çocukluktur bu benimki? Beş yaşımda, yıkık dökük, dumanlar içindeki bir dünyaydı. Kendini savaşın içinde bulan çocukluktu. Ama ya sonrası? Dünya hep o muydu? Öyle olacak. Benim oyuncaklarım ağabeyimle içinde dondurma yapıp sattığımız o dondurma kutusu, o varil, kar, süttü. Sonra da bir ciğerci dükkânı; dükkânın sandalyeleri, masaları, ateşi, ciğerleri, soğanları, ekmekleri, kömürleri. Bunların dışında ben oyuncak bilmiyorum. Bana kimse de oyuncak getirmede. Benim bu dünyada oyuncak olarak bildiğim sapanlarımdı. Onları da kendim yapıyordum. Sapanlarımın saklanması ne denli isterdim. Benim çocuk olduğum bu dünyaya bir onlar tanıklık edecekti. Yazık! Bunun için Neruda «oyuncakla oynamayan bir çocuk, çocuk sayılmaz.» demez mi?

XVI. ORTAÇAĞ KENTLERİNE BENZETİYORUM ÇOCUKLUĞUMU

Nedendir bilmiyorum, çocukluğum üstüne bin sayfa yazabilirim gibi geliyor bana. Hem çocukluğum olmadığına inanıyorum, hem de çocukluğum üstüne yığınla şey yazabilirim, diyorum. Bunun anlaşılır yanı yok elbette. Ama çocukluğumu yazmakla bitiremeyeceğim de bir gerçek. Bana büyük mü büyük bir dünyada yaşamışımı gibi geliyor çocukluğumu düşününce. Bunları saymaya kalkınca da bir külden başka birşeye raslamıyorum. Ama bu kül işte büyük kaynağım. Bu külü bin yıl eşeleye bilirim diyorum. Bir Ortaçağ kentidir sanki benim çocukluğum: Bitmez tükenmez caddeler, sokaklar, evler, dükkânlar, insanlar, bitkiler, hayvanlar ve hiç eksilmeyecekmiş gibi duran bir gök. Caddeler, sokaklar birbirine girmişler, dükkânlar hep kapalı, insanlar başka başka diller konuşuyor, bitkiler, hayvanlar yalnız gravürlerde yaşıyorlarmış gibi duruk, cansız. Ama hepsi, hepsi de yeryüzüne açılmak, yeryüzünü avuçlarının içine almak istiyorlar. dükkânlar bir açılsa, top top kumaşlarını, çuval çuval pirinçlerini, şekerlerini, yağlarını serecekler, sokaklar sokaklığını, doyumsuz sokaklıklarını yaşayacaklardır. Böyle kapalı, bir sur kenti işte benim çocukluğum. Ortaçağ kentlerine tutkunluğum da bu yüzden olacak. Gördüğüm ortaçağ kentlerini hep çocukluğuma benzetmişimdir. Sonra da bin yıl içlerinde kalabilirmiş gibi gelir bana.

Çocukluğumu bombalara, şimşeklere, toplara, hava akınlarına tutmak isterim: Böylece, yerle bir

olsun, tüten dumanlar ,yıkılan evler, çarşılar, bitkiler, hayvanlar, çocuklar (en çok da onlar) bu yüzüne çıksın, dökülsün. Ancak o zaman çocukluğumun üstünü çizebilirim, yaşadım diyebilirim, diyorum.

ikinci bölüm

«İnsanın kendisi olmanın koşulu,
kim olduğunu hiç mi hiç bilmemesidir»

Nietzsche

I. KENDİNİ ANLATMAK

Kendini anlatmak, kendinden söz etmek, bu dünyayı bir yana atmak, bu dünyadaki nice şeyi görmemektir diyenlere karşı Montaigne, Platus'un: «Gerçek nedir?» sorusunu. Gerçek benim!» diye yanıtlar. Gerçekten de kişinin bu dünyayı, dünyadaki nice şeyi anlayabilmesi, onu kabullenmesi, ya da yadsıması, değiştirmek istemesi ancak kendini ortaya koyması, bir birey olarak bu bilince sahip çıkmasıyla başlar. Kendini anlattığı, yani varet­tiği ölçüde bu dünyada yaşamış olur Bu anlamda dünya onun kendini gerçekleştirme alanıdır. Böyle bir insan için yazmanın dışında bir yaşama yoktur. Böyle bir insan yazması elinden alındığı zaman rahatça: «Yokum!» diyebilir. Bu da çok doğaldır. Yazmak eyleminin kendisidir diye de bakabiliriz buna. Bu dünyada yazmasaydı ne değiştirdi? diye bir soruyu soramayız ona. Soramayız çünkü yaşamak onun için yazmak, kendini koymaktır. Bir ağaç, bir kurşunkalem, bir sandalye, bir masa adına dönüştükçe, o oldukça nasıl varsa, o da öyle vardır. Bu onun en insanca hakkıdır ilkin. Bu insan onun için: «Boyum ortanın biraz altında, bedenim sağlam yapılıdır.» diyecektir ve bu da dünyadaki birçok gerçekler gibi gerçek olacaktır. Bütün yaratıcıları, kökeni kendi olan, kendini koymak olan, bir bildiri adamı olarak düşünebiliriz. Bildirisinin bir gerçekçilik kazanması olasılığıysa, ancak kendini varetmesiyle orantılıdır. Yoksa bu bildiri, diyelim ki dünyayı değiştirmek olan bu bildiri, sözde kalmış, yani varolmamış demektir. Gerçekçiliğin varolma yol-

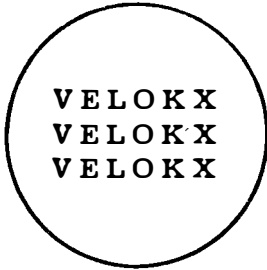
larıysa hep tek bir yere gelip dayanır. Bu yer de kendi varoluş, kendi varlık biçimidir. Bu varlık biçimi dediğimiz şey de bu dünyadaki kendi insan yaşantısının bütünlüğünü devinimi, oluşumu ve evrimidir.

Öteyandan bir yazıda «varolmak», bir kâğıda, bir kitaba çıkmak, yani bir gerçek olmak, «ben buyum» demek, öyle kolay birşey de değildir. Değildir çünkü asıl zor olan insanın anlatmasıdır. Bu zorluk salt kişinin kendisini çıırılçıplak koyup koyamamasından gelmiyor, bir kişi olarak kendisini yazmak dediğimiz sanatın içinde yaratmasından, kendini bir yaratıya dönüştürmesinden geliyor. Bu anlamda kendini bir kâğıda dökmüş, orda donmuş, nesnelleşmiş bir özdektir. Özdeğin bütün hallerini, devinimi, değişimi, kısaca doğumu, ölümü yaşıyor demektir. O herşeyiyle oradadır. Kalması, yitmesi, hep o kâğıda çıkan, vuran, yansıyandır. Kendisinin bütünüyle yansması demek olan yaratı, bu dünyaya karışmıyorsa, bu dünyayla hesaplaşmıyor, bu dünyadaki varlığı bir süreksizlik yasası gerektirmiyorsa, yoktur o. Bu dünyada olduğunu kimseye duyuramıyor demektir. Bu dünyada varsa, buraya kendi olanaklarını tanıyarak, kendi kaynağına bağlanarak, yeryüzüyle bütünleşerek, yaratıyı kendi derisi yaparak varmıştır. Kişinin kendini koyması, kendini varetmesi böyle bir anlamı içerdiğinde, bütün insanlığın anlamını da içeriyor demektir. Kişiyi insanlığın halinin dışında düşünmek, onu toplumsal ilişkilerin bir bütünü görmemek demek olur ki, bu herşeyden önce bireyin ve doğanın eyletişimine, yapısına karşı çıkmak anlamını taşır. Bireyi de bir nesne olarak görmek demektir. Marx'ın anamalcılığa başkaldırmasının başlıca nedeni de, anamalcılığın kişiliği ezmesi ve bireyi bir nesne haline getirmesidir. İnsanın yaptığı işe yabancılaşmaması, insan kişiliğine sahip çıkmasıyla başladığına göre, 'ben' sorunundan korkulmamalıdır. Ters, insan varoluşunu anlamsız hale getirir.

«Bu dünyayı anlamlı bulsaydım kalemi elime almazdım!» diyen Camus, neyi söylemek, neyi koymak istiyor? Kendini anlatmayı, kendini koymayı elbet. Bu dünyada bir anlam bulmuyorum, bu dünya anlamsızdır diyerek, bu dünyaya karşı koyarak, kendini, kendi tavrını, kendi bakışını bir yeryüzü tavrı olarak öneriyor. Bir ozanın: «Şiirlerinin konusu nedir?» sorusuna: «Ben!» diye karşılık vermesi de aynı anlamı içerir. Bu, yazmak denen eylemle dünya karşısında bir ozanın kendini yargılamasını ortaya koyar. Bu yine, öteyandan bu dünyayla çarpışmak, bu dünyadaki yerini saptamak, pekiştirmek anlamına gelmelidir. Kişinin kendisini yapması, yaratması da ancak bu hesaplaşma sonucudur. Bundan başka bu dünyayı, bu dünyadaki nice şeyi anlatmak, bir kişi olarak bu hesaplaşmaya girmedikçe, katılmadıkça olanaksızdır da. Gerçekten de bir ozan şiirlerinin konusu kendisi oldukça, kendisini doğruladıkça, kendisini koydukça, bu yeryüzünü koyuyordur. Ancak o zaman ozanın «ben»i dışlaşıyor, çoğalıyor, «başkası» oluyor demektir. «Ben»in çoğalması, dağılması, insancıl içerikler edinmesi, herşeyden önce, ben olmasıyla bağıntılıdır. Kişi, «ben» olmadıkça, hiç bir şey de olamaz. Bundan bireyci anlamlar çıkarmak, ozanı kendi içine kapalıymış gibi göstermek, insana yaklaşmayı ortadan kaldırmak demektir. Böylece yalnız ozanı değil, toplumu da bir nesneler evreni olarak görmek, ve bir özne olmak olanağını bütün bütün ortadan kaldırmaktır. Bu da, yalnız doğanın değil, toplumun eytişimine de ters düşmek olur. Bu anlamda «ben» demeyen toplum, hiçbir zaman bir özne olamaz. Olsa olsa bir nesneler toplumdur, o daha doğmadan da yoktur, ölmüştür. Bunun için bir kişi olmak, kişilikli bir toplum olmak demektir.

II. FOTOĞRAF

Bir gençlik resminde ortadan ayırmış saçlarını (güneşli mi güneşli bir günde) ve Edibe'yle (roman kahramanının karısı) ortalarına almışlar Ahmet'i (oğulları), (iki yaşında mı, öyle olmalı, değil mi ki iki ellerinden tutmuşlar ve bıraksalar düşecek gibi zor duruyor). Evlerinin bahçesindeler, Kırşehir'deki evlerinin (o sürgün yeri dediği ve sekiz yıl okulla ev arasında gidip geldiği, avuç kadar bir yüzle (ağaçlar, sular, kuşlar ve uzamış kollarıyla)). Bir resim 6x9 ve çok soluk ve uzun yıllar bir aile albümünde saklanmış, çok az açıp bakılmış, onun için biraz soluk ve yeni çağ tarihleri gibi de el boyunda ve az yapraklı.

diye bir kâğıda vurmuş (markası mı?), incecik ve üç kez alt alta yinelemiş kendini arka yüzde.

Bir gençlik resmi (çünkü ortadan ayırmış saçlarını ve gür ve ağzı ve göz altı torbaları daha düşmemiş ve o kadar büyümemiş kulakları). Objektife bakıyor. Biraz dalgın, biraz düşünceli ve gülmekle gülmemek arasında (ters düşmemek için mi

Edibe'ye değil mi ki o gülüyor, bir fotoğrafta olsun bu çıkmalı değil mi) ve uzun boyu uzun ve sağ ayağını biraz ne çıkarmış ve sağ eliyle tutuyor sağ elini oğlunun (bir taşa bastırdıkları, otlara bürünmüş bir taşa) Ceketsiz ve aık yakaları gömleğinin ve uzun mu uzun bir pantolon giymiş ve beli biraz taşmış.

Edibe?

Edibe yazlıklar giymiş, bir 'deux pices' ve de yn hırkalı (hep şmez mi zaten), ve dünyada gülünce bu kadar güzel glnr (birden nasılsa gelen bir gülüşü sonsuza mı perçinlemek istemiş, unutup bir sürgün yaşamı ve bir yana atıp yüzünün

BEN BU DÜNYADA HİÇ OLMADIM

diyen kğit durgunluğunu?)

Evet bir gençlik resmi, üçü de uzun, güzel (şimdi bu yazıya çıksın diye sık sık eline alıp baktığı ve doymadığı).

III. ATEŞLİ GENÇLİK

Hiçbir zaman iyi bir öğrenci oldum diyemem. İlk-
okulu saymazsak, orta ve yüksek öğrenimimde de
sınıfı ancak geçiyordum, o kadar. Yazmak tutku-
su ilkokulda yapıştı yakama, bir daha da iflah ol-
madım. Bütün öğrenimim boyunca da bana musal-
lat oldu. Beni ailemden, arkadaşlarımdan, dünya-
dan uzaklaştırdı. İçime kapattı. Bu yüzden yalnız
çocukluğum değil, gençliğim de durgun geçti. Yaz-
manın dışında birşey düşünemez, görmez olmuş-
tum: varsa yoksa şiir. Ders çalışma bir cehennem-
di benim için. Öğrenciliğimi anımsadıkça korkular
basar bana. Bu hâlâ düşlerimde bile sürer, korku-
larla uyanırım. Hiçbir dersi, hiçbir öğretmeni sev-
medim. Bu yüzden hiçbir dersi dinlemezdim. Ders-
ler benim için tam kendimi dinleme alanıydı. Her
şeyden bir kurtuluş sanki.

İyi bir öğrenci değildim de, iyi bir öğretmen miy-
dim? Onu da sanmıyorum. Öğretmen olarak E...’ye
atandığımda üçüncü sınıfı okutuyordum. Yağmur-
lu günlerin dışında hep açık havada ders yapıyor-
dum. Bütün sınıfı otların, çayırıların üstüne yatırıp
gökyüzüne baktırıyordum. Gökyüzü üstüne sorular
soruyor, yanıtlar alıyordum. Sanki bir gökyüzü öğ-
retmeniydim ve bu yeryüzünde öğrenilecek tek şey
oydu. Sınıfta ders yaptığımız sıralarda da durum
pek değişmezdi. Doğa üstüne sorular, hep sorular
sorardım.

- Yağmur niçin yağar?
- Güneş neden batar?
- Gece nedir?
- Bulutlar nerden geliyor?

- Ağaçlar kışın üşümez mi?
- Gök niçin düşmüyor?

Aldığım yanıtlarsa dünyanın en güzel yanıtlarıydı. Güzeldi, çünkü bilgiye dayanmıyordu, doğaçtandı. Doğaçtan olmasına da çalışırdım. Sorunun doğruluğu beni ilgilendirmezdi, giderek çocuklar da buna alıştı, öyle yanıtlardan hoşlanmaya başladılar. Ders bir oyuna çevriliyordu böylece.

O çocukların içinde hiç gökbilimci çıktı mı bilmiyorum. Ama ben gökbilime o zaman merak sar-dım, bağlandım. Gökbilim, şiirin ağababası değil miydi?

E...’de dört erkek öğretmendik ve dördümüz de gençtik, bekârdık. Hemen hemen kadın yüzü görmez-dik, aşçı kadının dışında. Okulda yatar kalkar-dık, deniz kıyısında büyük bir odada. Bütün gece okulun duvarlarını döverdi deniz. Acımasızdı, yaba-nıldı. Genç bir denizdi. Benim gibiydi. Sınıf dünya güzeli çocuklarla doluydu, yüzlerce güzel göz hep önümde dururdu. Böyle yığınla gözün içinde bir ta-nesini unutmam. Kara, mürdüm erikleri gibi buğulu, dolgun, etli, pırıl pırıldı. Bakardım. Başım döner, dönerdi. Onunla otlar, çayırlar üstünde, ormanlar-da, vadilerde ,keçiyolları arasında dolaşır, yiter-dik. Gide’in *Dünya Nimetleri*’ni, *L’Immoraliste*’ini cebimden ayırmazdım. Gide, beni çileden çıkarmış-tı. Bir *Saul* değildim ama, onu enikonu doğrulayan-dım da. *Tohum Ölmezse*’yi elimde çize çize eskit-miştim. Her satır beni deliye döndürüyordu. Sonun-da Gide beni baştan çıkardı: Bir töre tanımaz ol-dum. Bendeki *tohumun* küllerini deşmiş, ortaya çı-karmıştı. Hiç değilse tohumun başkaldırısını yad-sıtmamıştı. Ona ısındırmıştı beni. Nietzsche gibi ben de: «Nasıl olursa olsun, cinsel yaşamı küçüm-seme, onu ayıp kavramlarla lekeleme, yaşamın ken-dine karşı işlenmiş bir suçtur.» diyordum? Dedim ya, bir töre tanımaz kesildim. Uzun süre de sürdü bu. Kapanık yaşamıştım, buna başkaldırıyordum. Otuz yıl önce, *Tohum Ölmezse*’deki tümcelerden biri hâlâ usumda, bugün gibi:

Il   tait nu, comme un dieu!

Böylece ya  şamak, yazmak denen cehennemnin üstüne baskısını koymaya başladı. Dünyaya bakmaya, tanımaya başladım. Törenin üstünü çizdim. K  sn  ye kollarımı açtım. Ve E... eskisileyin karanlık değildi artık. Ya  şamak ba  k      ye geçti. Herşeyi güzel görüyordum. Herşeyden tat almalıyım, diyordum.

ve   yle de öldü.

IV. BİR KİMLİK

1943'lerde Giresun'dan aldığım kimlik cüzdanım-
daki bir resimde korkunç zayıfım: Avurtlarım çu-
kur, gözlerim iyice içine çökmüş, kulaklarım sark-
mış, ağzım bir çizgi gibi düz, çenem küçük ve siv-
ri, burnum, burun deliklerim çıkık. Bir sayrılıyı an-
dırıyor. Saçlarımı ortaya yakın bir yerden ayırmı-
şım ve kıvrıkcık. Kazak, açık renk bir ceket giymi-
şim. Vesikalık bir resim. Birinci sayfada şu yazılar:

Aile ismi	Birsen
Adı	Emrullah İlhan
Babasının adı	Veli
Anasının adı	Hesna
Doğum yeri	Manisa
Doğum tarihi	1334
Dini	İslâm

Boy/Göz/Renk/için FOTOĞRAFI YAPIŞIK deni-
yor. Hâlâ o kimlik cüzdanımı kullanıyorum. Korkunç
eski, korkunç eskiliğini seviyorum. Hep yanıbaşım-
da durur. Sık sık elime alır, açar bakarım, dünya-
da sanki bir o benmişim, benden bir o kalacakmış
gibi gelir bana.

V. KENTLER

Montaigne'nin «Beni Fransız yapan Paris'tir.» dediği gibi, beni de ben yapan kentlerdir, diyorum. Yazdıklarımı bakıyorum da hep kentler olmuş şiirlerimin kaynağı. Çocukluğumun kenti Manisa'yı bir yana bırakırsak, daha çok kentler üstüne yazmışım gibi gelir bana. Ama Manisa nedense hiç girmemiştir yazdıklarım. Oysa ilk şiirlerim orada yazıldı, yayımlandı. Ama Manisa'yla ilgili hiç bir şey bulamıyorum onlarda. Yiğınla anım var oysa: İlk dağlar, ilk gökler, ilk geceler, gündüzler, ağaçlar, otlar, arkadaşlıklar, acılar, aşklar. Sonra yangınlar, saldırılar, işgaller, ölümler var. Bunların üstlerine niçin yürümedim, niçin bende iz bırakmadılar? Sonra o yollar, sokaklar, çarşılar, evler, dükânlar: Manisa demek olan kaleler, yıkıntılar, tarih. Bugün Manisa'yı düşününce ilk sıcaklığını anımsıyorum, ilk onu duyuyorum bütün gövdemde. Yeryüzünde bunca sıcaklar gördüm, bunca sıcaklarda gittim geldim, ama bir o kalmış bende. Sonra da o dağ. Kentin üstüne çullanmış, kenti ezmiş, ayakları altına almış o dağ. Sonra o fukaralık, yakamıza sımsıkı yapışmış o fukaralık. Sanki ben bunları hiç yaşamamış gibiyim. Sanki başının üstünde uçan uçakları, bombaları, yanan kenti; sonra kente giren askerlerimizi, alınan esirleri, evsiz barsızlığımızı, sığındığımız, uzun taşlıklı güzel Yahudi evlerini, istasyonu, gelip geçen trenleri, Manisa'nın o düz lekesiz göğünü, uzun yolları, çıkmaz sokakları, okula gidişimi, kunduracı, dişçi, ciğerci çıraklığını, o çıraklık yıllarını, o beyaz arkadaşlarımı, o

geceleeri evini dört döndüğüm, onun için ölümlere gidip geldiğim ilk sevdiğimi, ilk şiirleri, ilk cıgarayı, bütün bunları sanki bu uzun, ince (saçlarını ortadan ayıran, bilyantın süren, arka cebinde ayakkabılarını silmek için bez taşıyan, pantolonları hep ütülü, özenli, cep mendilli, boyunbağlı) çocuk yaşamamıştır. Manisa, salt dağı, sıcak, tozu, uzun yolları olan bir kenttir sanki. Sanki bayramları elinden tutan babası (o bodur, çiçek bozuğu, halep çirbanlı, hovarda adam), o incecik, uzun, güzel annesi, bu kentte görülmemiştir. Bu kent sanki onun düşlerinde kurduğu, atlaslarda olmayan bir kenttir. Bu neden böyle olmuştur? Bilmiyorum. Ben ki gördüğüm, dokunduğum, yaşadığım herşeye bağlanmış, gördüğüm herşeye sarılmışımdır. Yaşamın cetelesini tutmuşumdur. Bütün bu insanca şeyin üstünü niçin çizdim, niçin onları gömdüm, niçin bunların yeryüzüne çıkmasına karşı durdum? Niçin benim gibi bir kent adamı, Manisa'yı bunca şeyi sözlüğünün dışına atmıştır? Bilmiyorum. Niçin Manisa deyince yalnız o korkunç sıcakını anırsım? Yalnız o sıcak derime sinmiş duyarım? Niçin?

Öğrencilik, gençlik yıllarımın öbür iki kenti İzmir'le Balıkesir'de pek yer etmemişler bende. Manisa, elime almak istemediğim, görmek istemediğim bir kitap; İzmir üç beş şiir; Balıkesir'de bir iki şiirle kapattı, bıraktı beni. İzmir, bir beyazlıktır benim için. İzmir'de beyaz bir arkadaşım,, uzun bir kuleye çıkar, uzun bir öğretmenden resim dersi alırdık.

Balıkesir'de siyah, uzun, bademsi bir gözdür. Yine öyle siyah, yine öyle uzun bir kaş. Belki yalnız bir kez görmüştüm o gözü, bir başörtüsünün büyük bir aşkla kapattığı, araladığı, ölümlere insanın kollarını sallaya sallaya gideceği, çarpışacağı bir göz. Bugün Balıkesir sözcüğü böyle bir gözü getirir, kor önüme. İşte yalnız bu diyebilirim Balıkesir için. Bun-

ca yaşıdım, o denli güzel başka bir göz yok usumda. Öteyandan, bunca iyi anımsadığım bu gözü ben gerçekten görmüş olabilir miyim, diye de düşündüğüm olur. Öylesine gerçekle düş arası ki, biri öbüründen ayrılmamış gibi gelir bana. Bir de kafesli evler, hep örtülü kadınlardır, örtülü beyaz kadınlardır Balıkesir, hepsi büyük, kara, güzel gözlü kadınlar.

Çocukluğumun, gençliğimin bu kentlerinden sonra gördüğüm kentlerse enikonu yerettiler bende. Hem yalnız insanlarıyla değil, bütün görüleri, bütün konumları, rüzgârları, suları, köprüleri, yapılarıyla yaşıdılar, kaldılar, beni yaptılar, diyebilirim. Troçki, kendinden sözeden bir yazısında «Çölde manzara sanatı gelişmezdi, oluşamazdı der». Büyük İcorikli bir sözdür bu. Açıktır ki manzara kişiyi değiştirir. İlk anda gördüğüm köyler, kırlar, kasabalar yabanlığı, yalınlığı, insanların doğallığı, içtenliği, doğayla çarpışa çarpışa edindikleri kişilikleriyle korkunç ilgilendirirler. Bin yıl oralarda, onlarla yaşayabilirmişim gibi gelir bana: ama bir zaman sonra birden sıkılıveririm, boğulacak gibi olurum. Bu da bir gerçektir. E... uzun süre kalabileceğim, sıkılmayacağım bir yer olarak geldi bana. Denizle ilk orada haşırneşir oldum, kitaplarıma girmeyen, sevdiğim yığınla şiirler yazdım orada (hep dergilerde kalan kuzey şiirleri), çocukları, çocukları tanıdım. Aşık oldum. Deniz kıyısı evlerini, deniz kıyısı kahvelerini sevdim. Dünyanın en güzel yeşilini orada gördüm, kösnünün bin göz bin dudak halinde dolaştığını, yaşadığına tanık oldum. Rüzgârları, yağmurları, insanın derisine işleyen havayı, vadileri, en güzel gökyüzlerini seyrettim, deliksiz uyudum, uyandım. Yüzlerce yüzü, çocukları, çocukları taşıdım yıllarca içimde; ama sonunda içimde hiç burukluklar taşımadan bıraktım orasını. Daha da kötüsü, bir kurtuluş olarak kabullendim bırakışımı, kaçışımı. Hâlâ da öyle düşünürüm.

Benim gözümü açan kentlerin ilki İstanbul'sa, ikincisi de Zonguldak'tır. Zonguldak, İstanbul'da gördüğüm insanları, yığınları, sonra da tarih, coğrafya yükünü kesinleştirdi, prizmalardan geçirdi, yudu, billurlaştırdı, süzdü. Zonguldak bana insanlara yığın gözüyle bakmamamı, sınıf kavramını, toplum yapılarını, insan ilişkilerini öğretti. Zonguldak'ta birden o güne değin görmediğim bir insan kesitiyle, topluluğuyla karşılaştım. Kent sanki bir ayrılığın, karşıtlığın, tek türlülüğü'nün bir örneğiydi. Kentin her yerinde hemen hemen tek bir insan türüyle karşılaşıyordum: İşçi sınıfı. Kentle bu sınıf birleşmiş ikisi birbirinden ayrılmaz olmuş gibiydi. Coğrafyanın insanları böylesine birbirine benzettiği böyle bir kenti, çok sonraları İngiltere'de gördüm. Burada iki şey daha açıkça belliydi: Yöneten ile yönetilen tarih. Yönetilen tarih yeraltılarına gömülmüştü, insanlarıyla, yaşamıyla yeraltılarının coğrafyasıydı o. Yeryüzüne sanki hiç çıkmayan bir dünyaydı. Çıktığı zaman da dışarısını hemen kendisine benzeten, hemen kendi oluveren bir yeraltı dünyası: Kara, yapışkan, fukara, pis. Yöneten, bir yeryüzü adamıydı, ışıklı, beyaz, bayındır. Yeraltılarına iniyorsa, salt yeryüzündeki işlerini daha iyi yürütmek, denetlemek için iniyordu. O kadar.

Zonguldak'ı örgütlenmiş emeğin bir sıkıyönetim kenti diye düşünüyorum. Böyle bir dünyayı görmek beni allakbullak etti. Yeryüzündeki yerimi orası saptadı. Ondan sonra gördüğüm, yaşadığım kentler (Samsun, Kırşehir, Ankara) özellikle ilk ikisi, daha çok da Kırşehir, Zonguldak'ı her gün daha bir büyüttü, daha yoğunlaştırdı, beni daha bir vatandaş kıldı. *Günaydın Yeryüzü'nün* büyük bir bölümü, *Türkiye Şarkısı*, *Köroğlu* Kırşehir'de yazıldı. Ama bu kitapların kökeni Zonguldak'tır diye düşünürüm.

Kırşehir'de bir bin yıl yaşamışım gibi gelir bana. Kırşehir, Zonguldak'ın tersine Zonguldak'ın yeraltı insanların, yeryüzüne çıkışıydı. Coğrafya da, si-

yasa da, tarih de bir oydu. Kapalı insan yaşamının simgesiydi. Bu yeryüzündeki kapalı, ilkel, geri kalmışlığın doruk bir kentiydi. Ortaçağlı büyük bir köy. Ama ekmeği, tuzu, sütü dışardan gelen, kendi kendine yetmeyen bir ortaçağ köyü. Toprağın bütün katılığıının, bütün zulmünün sürdüğü, rüzgârın, yağmurun, güneşin ters düştüğü, doğanın hapsedildiği, kurşunlandığı, zorbalıkla yönetildiği bir yer. Dünyanın içinden attığı, sürdüğü, bilmek istemediği bir kent. Siyasal bir sürgün yeri de. Hikmet Kıvılcımlı kentin hapishanesindeydi. A. Kadir burada sürgündü, yabancı bir yığın insan buraya sürülmüştü. Ben de buraya sürülmüştüm. Ama ben bir işi, karısı, çocuğu, evi olan bir sürgündüm. Okuila ev arasında gidip gelen, dünyada yalnız okulla evi arasında yaşayan biri. Bir zamanlar uzattığı bıyıklarını kesmiş, artık uzun ceketler, uzun paltolar giyen, uzun bir adam. Sonra da üflesen düşecekmiş gibi zayıf, ama Bursa bıçakları gibi dayanıklı, güzel bir kadınla pencerenin önünde her an gökyüzünü soran, dünya sanki salt gökyüzüymüş sanan, kara bir çocuk. Kırşehir'de çekilmiş, üçümüzün olduğu bir resimde Edibe, su yolları gibi ince, atlaslardaki dağlar, yollar gibi uzayıp giden, kıvrılan, sonra da toplanan, deltalar kuran, dörtyolağızları gibi aydınlık, güleç. Uzun, açık bir manto giymiş, ayaklarında uzun çizmeler var. Daha, sık, siyah saçlarını topuz yapmamış, bırakmış, gerisinde toplanmış; sağ yanda kabartmış, soldan ayırmış. Ahmet, ikimizin ortasında durmuş, okul önlüklü, yere değin uzanan bol pantolonlu, ayakları otların arasında yitmiş ve ayakta bizim gibi. Omuzuna küçük bir çocuğu almış, öyle durmuş. Gülüyor. Saçları bir numarayla kesilmiş, sağ elini arkaya atmış, sol eliyle çocuğun ayaklarını tutuyor. Sağa yatmış biraz başı, korkunç güzel. Sekiz yaşlarında mı? Öyle olmalı. Ben uzun mu uzun bir palto giymişim, adamakıllı, bol, geniş, korkunç: Şimdiki halimle iki ben sığarım içine. Siyah gömlekliyim, açık renk boyunbağı tak-

mışım. Üçümüz de biraz sağa eğmişiz başlarımızı. Yüzüm toplu, güzel. Sağdan ayırmışım saçıımı, hafif kıvrıcık da. Bakıyorum, bir elim paltonun cebinde, öbürü görünmüyor. Belli o gün kıra çıkmışız, bahar olacak, ayaklarımızın altındaki otlar çiçek açmış, bir düzlükte durmuşuz. Geride iki üç bodur ağaç, hemen yanımızda daha fidan halinde bir ağaç, yapraklı, uzun, bir elma ağacı olacak. Kentin öyle pek uzak bir yerinde olmasa gerek burası. Ve günlerden kesinkes Pazar. Bu fotoğrafa şimdi bakarken ve benim şimdi düşündüğüm Kırşehir, sanki benim burada anlattığım karanlık, bunaltıcı kent değilmiş gibi geliyor. Bu fotoğraf sanki bir başka yerde çekilmiş gibi. Doğanın böyle bir anı görülemezmiş, doğa böyle açılıp, saçılamazmış, demirlerini böyle kıramazmış ve biz bu denli, güneşli, aydınlık mutlu olamazmışız gibi. Hele ben nasıl böyle doğayla coğrafyayla mutlu olabilirim? Doğaya böyle açık olabilirim? Benim bu sekiz yıllık sürgünlüğümün böyle güteryüzlü çağı acaba kaç kez olmuştur, diye düşünüyorum. Öbür fotoğraflara bakıyorum: Öğrencilerle çekilmiş öbür fotoğraflarıma. İşte hepsinde, asık, durgun, suskun yüzüm. Bu asık yüzlerdeyim daha çok, daha çok onlar beni tamamlıyor, bütünlüyor, beni ben yapıyor. Daha çok onlarda buluyorum kendimi. Onlarda okulla ev arasında dönen, sınıflara gerili bir yay gibi girip çıkan, sokağa zırhlanıp çıkan, çarşıda öyle dolaşan, berberde öyle oturan, öyle konuşan, omuzuna hep dokunulup 'Haydi' denecek gibi yaşayan, sıkkın, bunlu, ancak eve girince gevşeyen bir şey olan! O bunlu fotoğraflardayım ben: Gelişinin daha haftası geçmeden, arkasından dosyası gelen, Emniyete ikide bir çağrılıp gelen kitaplar mektuplar için sorguya çekilen, savcılıklarda *Günaydın Yeryüzü* için yargılanan, İstanbul Ağır ceza muhakemesine çıkan, evi basılan, kapılara, evinin duvarlarına KOMÜNİST diye yazılan o fotoğraflardayım ben daha çok elbet.

' Kırşehir'de başka bir insanı, başka bir coğrafyayı tanıdım. Orta Anadolu insanını ve coğrafyasını. Orta Anadolu insanı kapalı karanlık, katı. Hemen hemen gülmeyen, hemen hemen konuşmayan, sorgusu, yanıtı olmayan, sessiz, suskun bir insanlar kesiti. Toprağı, doğası gibi kapalı, devimsiz, sert, duruk. Duran, bakan insanlar salt. Düz, iple çekilmiş gibi gergin, patlamaya hazır gibi de kurulu, yaban ve yalın. *Türkiye Şarkısı*'ndaki gibi kara, kuru, ağızlarını bıçak açmayan. Ve isyan halinde. *Türkiye Şarkısı*'nı, *Köroğlu*'nu bu insanlar, bu coğrafya yoğurdu. O kitaplardaki bunluk bana ondan kaldı. Bugün bakıyorum da ben bu karanlığı, bu cehennemi yazamamışım, bu insanları, bu doğayı ayaklandıramamışım, başkaldırtamamışım, umutsuzluğu yeterince koyamamışım, onu büyütememişim, silahlandıramamışım diyorum. Zulümleri, hayınlıkları, baskıları karanlığı göstermekle kalmış, umudu da tosunlaştıramamışım, ona yaslanmakla kalmışım.

şiir:

*Sabahın içinde bir Sivas kilimi
Pembe pembe gülüyordu*

*Almış parıltısını nehirlerin, ırmakların
Pul puldu*

*Yeşilinden Sivas üzerinden geçen ovalara
Bir parça gitsin isterdi*

*Ovada pamuk, ovada tütün, ovada iğde
Onsuz karanlıktı*

*Onsuz bir yalnızlık çocukların gözlerinde
Bakınca görüldü*

*Dünyagüzelim mavisi karışmalıydı bütün kilimlere
Bütün kilimlerde yaşamalıydı*

*Yaşamayı daha haklı gösteremezdi
Sivas üzerinde başka hiçbir şey*

*Bir Sivas kilimi sabahın içinde
Bilysin istiyordu bütün kıtalarda
Bahtiyar rengi*

(Türkiye Şarkısı, sayfa 12, 1953)

Bu şiirdeki bu umudu yadırgıyorum bugün. Orta Anadolu'nun acı gerçeğini bir yana atıp, onu çı-
rılçıplak ortaya koymak, bu cehennemi çizmek,
ayaklandırmak yerine, umudu baştacı edişimi an-
lamıyorum. *Köroğlu*'da bu umut daha da baskın-
dır, bunu ona yakıştırebiliyorum, ama doğanın, in-
sanın bu denli sürüldüğü, varlığına karşı çıkıldığı
bir yerde, umudun yükü, gücü beni bu denli kendi-
ne bağlamamalıydı. Bu bir umuttan çok, Samsun'
dayken bir tütün işçisinin, *İstanbul* kitabımı okuyun-
ca, bana: «Ben öyle şiirler istiyorum ki, beni ye-
rimden oynatmasın, beni ayağa kaldırsın, çarpış-
tırsın!» dediği gibi, bir isyan, bir protesto olmalıy-
dı, diyorum. *Aragon*'da, *Eluard*'da, Nazım Hikmet'te
sevdiğim de buydu. Bir gün alıp götürüleceğim sa-
nisiyla yaşamamış mıydım o sekiz yılı? Her kapı
açışında, bu korkular değil miydi beni saran? Hiç
değilse niçin bu korkularımı yazmıyorum? Umudun
ne yimeydi benim?

şiir:

*Bir rüzgâr esti denizin üstü kabardı
Bozkırda akşam oldu olacak dedim.*

*Senin bulunduğun şehirde gazlâmbaları yanmıştı
Karıncalar, tarla fareleri birbaşıydılar yine
dünyoda*

*Bir şiir başını alıp çıkmıştı
Bir şiir şehirlerin yüreğini dinledi
Senin bulunduğun şehrin yüreği param parçaydı.*

*Bir sabah hava dayanılmayacak kadar güzeldi.
Bir sabah kaya oyuklarında yaşayan insanların
Yürekten dostu bir kişi
Bir sabah daha iyi bir hayat adına
Başını alıp çıkmıştı.*

*Bir gökyüzü gördüm ki İstanbul'da
Daha hiçbiri görmemiştir insanların
Bulutlara baktım boyuna yer değiştiriyorlardı
İnsanlara baktım hepsinin bir hikâyesi vardı
Bir çocuk durmuş denize işiyordu
Vapurların biri geliyor biri gidiyordu
Ölüm çıkar burdan
Ama ben çıkmam dedim.*

*Ne kadar insan yaşarsa dünyada
O kadar bölük bölüğüm
Ama daha ilk adımda param parça oldum
Daha ilk adımda aklıma sen geldin, yüreğim küt küt
etti*

*Ufacık yüzünü gördüm kahvenin camında
Önümden el ele vermiş çocuklar geçiyordu
Bir kırlangıç havayı yarıp geçti
Gökyüzü neredeyse düşecekti.*

*Efendim, bir yapruk nasıl dönerse rüzgârda
Öyle yaşadım.
Yani bir altı ay ben kendimde değildim
Bir altı ay ben kendimi düşündüm dünyada
Yani bir altı ay yaşamadım.*

*Bir gün bir sabah bir akşam
Bir sen değilsin dedim, İlhan Berk, kendi kendime
Bir sen değilsin
Ne kadar insan yaşıyorsa bu memlekette
O kadarız dayanan
Dedim de rahatladım.*

Bugün arkama bakınca, bunun için beni ben yapan kentlerdir, diyorum. Ve kentleri büyük bir daire içine alıyorum ve böylece öğrendim acıyı, kökenimi, diyorum.

VI. BİR ÖLÜM

Halil İbrahim ağabeyim öldü. Ağabeyimin ölümünü bir akşam üstü öğrendim ve donup kaldım. Onu son olarak 1976 yılında görmüştüm. Bir akşam geç vakit eve döndüğümde, onu evin merdivenlerinde beni beklerken buldum. Enikonu çökmüştü, beni görünce kendini daha bir bırakmıştı, her zamanki gibi de acınası halini daha bir takınmıştı. Bir zamandır kendini bana acındırmak için uğraşıyordu. Üstünde kalın siyah bir balıkçı ceket, başında, önü kadifeden, dışa kıvrılan bir balıkçı şapkası, ayağında eski kalın bir pantolon vardı. Bana geleceksen elinden geldiğince giyinirdi (bunu benim için yapardı, aleme karşı kardeşinin yanına kılık-sız gelmek istemezdi), böylece kendine bir çeki düzen verirdi. İstanbul'da kirada olduğumuz için sık sık ev değiştiriyorduk, değiştirdiğimiz evleri de ona söylemiyordum. Onu görmek isteyince, çalıştığı yerleri bildiğim için, ben gidip onu görüyordum. Ama o koca İstanbul'da ne yapar yapar bizim yeni taşındığımız evi bulurdu. Beni nasıl buldun? deyince de:

— Ben bulurum! derdi.

Parası yine bitmişti, bir küçük balıkçı arabası almak istiyordu, böylece işini daha kolay göreceğini söylüyordu. Her zamanki gibi de bu sondu, bir daha arabasını satmayacak, gelip benden para istemeyecekti. Bir de, sık sık beni rahatsız etmemek için ona bir aylık bağlamamı, bunu vereceği adrese göndermemi istiyordu. Ben de kabul ettim, belki işlerini böylece daha bir iyi yürütecekti. Ayda kaç

lira göndermemi istediğini sordum:

— Üçyüz lira, dedi.

Olur dedim ve korkunç sevindi, giderken de her zamanki gibi ellerime sarılmak, öpmek istiyordu, her zamanki gibi ben de ellerimi çektim. Allah... diye, Allahia başlayan dualarına başlamak istiyordu yine. Kısa kestim (bir kaç yıldır ağabeyimin ağzından Allah lafı düşmüyordu; ben de her seferinde kendine, bir kendisine güvenmesini söyleyip duruyordum).

Böyle ayrıldık.

Ölüm haberine inanamadım önce; ağabeyimin bir kaç kez öldüğünü duymuştum çünkü oğullarından. Uzunca bir süre ortadan kaybolunca oğulları ondan kurtulduklarını sanarak, öldüğünü duyuruyorlardı. Birini de bana ağabeyim kendisi anlatmıştı. Bir otobüs kazasında onun da öldüğünü sanmışlar ve iki oğlu Bakırköy'de babaları için çarşı esnafına aşure dağıtırlarken çıkıp gelmişti. Ağabeyim bu öyküyü bana anlatırken çok keyiflenmişti: oğullarına karşın yaşadığı için. Ama bu kez ölümü bir gerçektir, bir daha gelmeyeceği bütün Bakırköyce biliniyordu. Ağabeyim. Fatih'de küçük, ucuz bir otelde kaldığını söylerdi bana. Pis bir oteldi ama, sahibi onu seviyordu, o da bu yüzden her gün Bakırköy'den, Fatih'e yatmak için gidip geliyordu. Ağabeyim yine benim ona verdiğim elbiselerin, çamaşırların sık sık da bu otelde çalındığından da sözederdi. Buna para da ekleniyordu; bunun için de boynundan çıkarmadığı bir para kesesi yaptırmıştı. Otelci üç gün ağabeyimin otele girip çıktığını görmeyince kuşkulanıp odasına bakmaya çıkar. Kapıyı vurur, ses alamayınca daha bir kuşkuya düşer, bunun üzerine kapıya yüklenip içeri girer. Odada, ağabeyimi yatağında ölü bulur. Karakola haber verir; böylece de üç gün önce öldüğü saptanır. Bense ölümünü bir ay sonra duydum ancak. Aylığını Bakırköy'de verdiği adrese daha yeni göndermiştim.

Halil İbrahim ağabeyimin ölümü bu kitabı bitirmem yakınken oldu. O bu kitaba ölü olarak girecekmiş meğer. Böylece de benim bu dünyadaki soyumun tek kalan insanını, kitapla birlikte kapatacakmışım. O sanki bu kitapta ölümünü görmek istiyordu. Bir kitap onsuz başka türlü nasıl biterdi? Öyle de oldu

üçüncü bölüm

Öğrene öğrene ihtiyarlıyorum

Solon

I. BENİM İHTİYAR OLDUĞUM BU DÜNYA

1. / bedenim

Benim ihtiyar olduğum bu dünyada boyum uzun, beden yapım sağlam, yüzüm ince, tenim esmer, boyumla karşılaştırdığımda başım küçük, alnım ne geniş ne dar, kulaklarım başıma göre büyük (birden kulaklarımın büyük olduğunu ilk kez kavırıyorum). Öbür üyelerim kollarımı saymazsak (ki uzundur gerçekten kollarım) yinime ters düşmez. Kırpikli sayılmam, kaşlı da (yarıdan sonra seyrek, hemen hemen yok gibi) göz kapaklarım şiş, patlak; göz altlarım çukur kat kat, yorgun, ezik. Çenem küçük, ağzım orta boyda, dudaklarım ince, burnum yüzümle orantılı, boyumla kilom arasında büyük bir ayırım yok, zayıfım (ya da böyle demeyi seviyorum). El ve ayak parmaklarım uzun, özellikle elimin parmakları çok uzun, ince bileklerim. Saçlarım siyah, seyrek, sola yatmıştır hep. Omuzlarım orta genişlikte, göğsüm de. Boynum uzunca, belim ne geniş ne dar, kalçalarım da; boyuyla kilosuna birbirine yakın insanların arasında yapım bir ayrıcalık koymaz: Bir insan yapısında, insanca, kısaca.

Yalnız bir kez bıyık, bir kaç kez de sakal bıraktım, bıyık beni şişman, sakal da ihtiyar gösterdi. Çocukluğumda, gençliğimde çoğun uzun bıraktım saçlarımı. Bir kez de kazıttım. Dişlerim en çürük, en sağlıksız yönüm; daha gençliğimde başladı çürümeye, orta yaşında da döküldü. Bu yüzden en çirkin yerim ağzımdır gibi gelir bana. Giyinişime çocukluğumdan beri özen gösterdim, koyu renk es-

vapları, uzun ceketleri severim. Ayakkabıya çok düşkünüm. Dünyada en iyi ayakkabıları ben giyerim. Boyunbağları da öyle, özen veririm onlara da. Gömlekler için öyle, gömlek merakım enikonu önemlidir benim için. Yinime yapışan, taşmayan gömlekleri severim, sonra da renklerini seçerim. Fazla giyinmeyi sevmem, sıcağa pek dayanamam, soğuğa da. İki üç türkü bilirim hepsi topsu, sesim iyi değildir ama bir burukluk vardır diye bilirim.

Yürürken dik yürürüm, çocukken sağ omuzumu eğerek yürürdüm, büyüyünce düzelttim bu kusurumu. Uzun süre orta yaşlılığımda gözlük taktım, şimdi yalnız çok gerekli yerlerde kullanıyorum gözlüğü.

Vücut yapımı böyle çiziyorum, bir fotoğrafa çıkmış gibi.

2. / yemeklerim

Öyle önemli sayrılıklar geçirmedim, bunun için kendimi bir at. gibi sağlıklı buluyorum (ya da öyle demeyi seviyorum). Sağlıklı olmak için Nietzsche'nin öğütlerini tutmadım ama (kahvenin kasvet verdiğini, çayın yalnız sabahları yaradığı, içkilerin zehir olduğu, vb), kimi yerde onu doğrulamak da isterim (alman mutfağı gibi bizim mutfağımız da fazla pişmiş etler, yağlı yemekler, unlu sebzeler, hamur işleriyle dolu değil mi?) Özellikle de yağlı yemeklerden elimden geldiğince hep kaçtım. Dünyanın en ağır yemeklerinin bir listesini yapsak Türk mutfağı sanırım bunların başında gelir. Nietzsche, Alman düşüncesinin bozukluğunun Alman mutfağının kötülüğünden geldiğini söyler. Bize de ülkeler almak düşüncesi, midemizi tıkabasa doyurmamızdan gelmiş olmalı: Bir devinim gereksinmesi. Çocukluğum çok fakir geçtiği için olacak uzun boylu yemek içmek kavramı yerleşmedi bende. İyi bir lokantaya gidip iyi bir yemek yiyeyim diye bir vakit

ayırmadım pek. Herşeyden önce boğazlı değilim, pek içmem ya da içme alışkanlığım kurulmuş değildir. Ete düşmanlığım yok ama, zeytinyağlı yemekler, çorbalar baş yemeklerimdir benim. Aralarda hep bir şeyler atıştırırım. Hiç bir zaman büyük açlık duyarak oturmadım hiç bir sofraya. Çocukluğumdan beri su düşkünlüğüm yok. Bu dünyada içtiğim su elli bardağı geçmemiştir gibi gelir bana. Kahve, çay, türlü otlar kaynatıp içmeyi severim. Özellikle çalışırken yanımda, kuru, yaş meyveler, şeker, çiklet bulundururum. Piponun yorgunluğunu alsın diye. En sevdiğim otları sayayım:

Birinci Sıradakiler	İkinci Sıradakiler
Adaçayı	Kiraz sapı
Nane	Pelin
Mısır püskülü	Mercanköşk
Mersin	Papatya

Tütünü bırakmayı denediğim oldu ama pipo sevdim ağır bastı. Pipo yazmaya kamçılar sanki beni. Sabahları yazarken üç dört pipo doldurur içerim. Yoğar bu, ama büyük bir yazma gücü de verir bana. Hafif tütünleri yeğlerim. Bizim pipo tütünlerimiz kötüdür. Pipo içen bir ulus değiliz çünkü. On kadar pipom var, sabahları masada beni beklerler.

Sevdiğim yemeklerin başında zeytinyağlı yemeklerin geldiğini söyledim, bunlar da kabak, taze fasulye, ebegümeci, sonra da Halikarnassos otları (acı ot, bambul, pırasa, kazayağı, sıra otu). Ama ıspanakla pazı en sevdiğim zeytinyağlı yemeklerdir. Etler içinde yalnız dana etini severim, o da ızgara olarak. Ama benim baş yemeğim her zaman çorbalarıdır. Özellikle de tarhana çorbası. Ben de Abdulhamit gibi tarhana çorbasına bayılırım. Çok

çeşitli çorbalar yapmasını bilirim: Her türlü ottan, özellikle de. Bütün çorbalarda en çok kullandığım otlar: Kereviz köküyle maydanoz sapıdır. Nane de (kuru, yaş) büyük bir yer tutar. Kışın bol sarmısak yerim. Sarmısağın yararından çok, beni bir hayvan gibi yerimde durdurtmamasıdır, onda sevdiğim.

Peynire bayılırım. Mısırçarşısını, otları, peynirleri için severim zaten. Sabahları bir çanak yoğurt yemeği hiçbir vakit bırakmadım, üstüne biraz da bal koyarım. Soğuk sütü her zaman içebilirim. Meyvesiz olamam. Bütün gün meyve yiyebilirim. Salatalar içinde havuca bayılırım. Evde her zaman rendelenmiş havuç durur. Hardalla radika da sevdiğim salatalardandır. Türlü yemekler yapmasını bilirim, çorbalardan sonra en iyi yaptığım yemekler zeytinyağlılar, pilavlar, (pilavın en az on türlüünü gözüm kapalı yaparım), balık pilakileri, spagettilerdir. Bu kadar yemek yaptığım için biliyorum bütün iyi yapılmış yemeklerde yapanın kendisinden bir şey vardır, bir çeşit yaratma. Yemek de yaratma gibi bir kişilik işidir. Pek öyle reçetesi yoktur, kişinin ekini sorunudur, sorun sözkonusuysa.

Sevdiğim çorbalarla yemeklerin kiminin yapılışını yazayım:

Balık Çorbası

Balık çorbasını ben Halikarnassos balıkları olan Lahosla orfozun başlarından yaparım. Ama İskorpiti daha da yeğlerim. (dünyanın en beyaz balık eti ondadır çünkü. Yalnız eti mi? İskorpitin lezzeti hangi balıkta vardır).

İskorpiti temizledikten sonra (o canavarı, canavardır, çünkü kafası, kılçıkları, pulları, rengiyle tam bir canavardır) kaynatmak için bir tencereye koyarım, içine de bir baş soğanı ortasından yarıp atarım. Bir ölçü de zeytinyağı dökerim. Tuzu, karabiberi de koyarım, iki yaprak defne atarım. Balığın eti kendini bırakmaya başladığında, bir kaba çıkarır kılçıklarından ayırırım onu. Küçük küçük de bölerim etleri. Suyu süzerim, ayıklanmış balığı da sü-

zlmş suya bırakır, biraz pirinç atıp pirinç pişinceye değin kaynatırım. İnmesine yakın bol maydanoz atarım. Kaynaması durulunca hazırladığım bol limonlu bol zeytinyağı ve bir yumurtalı sosu dökerim üstüne. Karıştırır, sofraya koyarım.

Ahtapotlu Pilav

Ahtapotu bir baş ortadan bölünmüş soğanla düdüklü tencerede bir saat kaynatırım. Soğutup vantuzlarından temizlerim, küçük küçük kesip bırakırım. Suyu dökülmek üzere bir başka tencerede hazırladığım pilava (ben pirinci yağda kavurarak yaparım) ahtapotları atarım. Ahtapotla birlikte küçük küçük kesilmiş domates, ince dilinmiş  limon dilimi,  kesme şeker, yeni bahar, ince kıyılmış taze biber,  yaprak defne koyarım. Kaynayınca, ateşini kısıp pişmeye bırakırım. Pişen ahtapotlu pilavı büyük düz bir kaba koyarım, zeytinyağıları dibe cknceye değin bekletildikten sonra sofraya getiririm. stne ince kıyılmış bol maydanoz atmayı da unutmam.

Not: Pirinci, bol zeytinyağda, halka halka soğanla kavururum.

Zeytinyağılı Enginar

Sevdiğim zeytinyağılı yemeklerin başında enginarı saymalıyım. Ben İstanbul'da satılan enginarı biraz zeytinyağında öldürülmüş bir sıra büyük baş halka halka kesilmiş soğanla, yine halka halka kesilmiş enginarları sıralayıp  ince dilim limon da koyup tuzla birlikte iki de kesme şeker atarak hafif ateşte (hemen hemen susuz) yaparım. İnmesine yakın da üstüne biraz dereotu atarım. Zeytinyağının szlmesi iinde kayık bir tabağı koyarım.

Top top olan ve dilinmeye gelmeyen enginarı da aynı şekilde hazırlayıp ortasına biraz pirinçle kıyılarına bezelye atarak yaparım. Ayrıca enginarın taze saplarını da eklerim coğunlukla.

Yalnız en sağlıklı yemek olarak değil, dünyanın en lezzetli yemeği olarak da bilirim enginarı.

Akşam yemeklerimin elimden geldiğince hafif olmasını yeğlerim. Çok yemek yiyenlerden tiksinirim; yemeğe düşkünlüğü de insanca bulmam.

Uykularım iyidir, erken yatıp erken kalkarım genellikle. Öksürük bilmem, soğukalgınlıklarım da seyrek. Dünyanın en iyi bağırsakları çalışan adamıyım.

Yıllardır sabahları jimnastik yaparım, yürürken de karnımı çekmeye çalışırım. Uzun yürüyebilirim. Yürüyerek sürdürebilirim çalışmamı. Çoğun, bir çalışmayı kestiğim, yürüyerek daha değişik bir çalışmaya yönelebileceğim duygusuna kapılırım hep. İnce, uzun boylu kalmak istedim ta çocukluğumdan beri, şişmanlıktan da tiksinirim, şişmanlığı insanca bir şey değilmiş gibi düşünürüm. *Dal gibi olmak*, en sevdiğim deyimlerden biridir. Çok üşürüm. Vücudum üstüne neden bu denli duruyorum? Bunu kolay kolay açıklayamam. Bildiğim bir şey varsa, o da vücudumu seviyorumdur.

II. TANRI TANIMAZLIĞIM

*«Benim için bir sonuç değildir tanrısızlık,
hele olay hiç değildir.»
Nietzsche*

Kendimi bir Tanrı tanımaz olarak görüyorum. Ama bu bir Nietzsche Tanrı tanımazlığı değil, değil çünkü Nietzsche koca bir Hristiyanlık dünyasında yaşamış, böyle bir dünyaya başkaldırmış, kafa tutmuş. Tanrı kavramının yaşama karşı çıkarılmış bir kavram olduğunu görmüş. Kendini «Çarmıhtakine karşı Dionysos» ilan ederken önünde yığınla nedenler görünüyordu. Benim Tanrı tanımazlığım o denli başkaldırı, o denli gözüpeklik isteyen bir şey olmadı. Çocukluğum fakirlik içinde geçti. Evde kimse din diye bir şeyin etkisiyle büyümedi bu yüzden. Fakirlik kendi halinde kaldıkça, dürtülmedikçe, itilmedikçe Tanrı kavramını hiç bilmez. Annem namaz kılardı ama, bunu bir görev bilmiş değildi. Elini yüzünü yıkamak gibi bir şeydi bu, hiçbir kutsal, yüce yönü de yoktu bunun. Ağabeylerimin hiçbirisi camiye gitmezdi, Tanrı'nın adını da andıklarını görmedim. İhtiyarlıklarına yakın Tanrı'nın adını andılar ama, o da bilinçli değildi. Çocukluğumda yalnız bayramları Halil İbrahim ağabeyimin beni camiye götürdüğünü anımsıyorum. Öbür ağabeylerim bunu da yapmadılar. Sonra Tanrı kavramı olur olmaz zamanlarda da önüme çıkmadı. Oruç tutmazdı kimse evde, annemi bir yana bırakırsak. Ben çocukluktan kurtulmanın tadını çıkarma adına, Ramazanlarda bir ayın ilk günü, bir on beşinde, bir de sonunda tutuyordum. Sonraları bunu da bırak-

tım. Dedim ya hiç bir baskı yoktu çevremde, ağa-
beylerim ekmek derdindeydi. Böylece din bizim çev-
remize girmedi. Benim Tanrı tanımazlığım kendili-
ğinden olmuş oldu. Günah kavramı da gelişmedi
bende. Ne yapıyordum ki günah işleyeyim? Cennet,
cehennem sözcükleri de çocukluğumda büyülü,
korkulu sözcükler olarak geçti. Büyüyünce de birer
sözcük olarak kaldılar.

Bir Dionysos'cu gibi baktım yaşama, her zaman
büyük bir sevinç duydum dünyada olmaktan. André
Gide'nin kitaplarıyla da günden, günah işlemek-
ten keyif aldım. Yaşama öylece bıraktım kendimi.
Sevgilerimdeki, coşku, aşırılık Dionysos'culuğum-
dan gelir. Töre beni hemen hemen hiç etkileme-
miştir. İçgüdülerime, duyularıma zincir vurmadım
pek. Seviye açık tuttum her yanımlı. Kadınlar beni
her zaman ilgilendirmiştir, onlara bütün yüreğimi
verdim. Bıraktım, hep bıraktım kendimi. Coşkular
yaşattı beni. Coşkunun kendisi olmak istedim.
Bağlandım ona.

Arama hiçbir şey koymadan baktım dünyaya, onu
öyle kavramaya çalıştım. Her türlü inancı yadsıdım.
Kendimi bir Marksist olarak düşünüyorum, dünya-
ya bakışım hep o ağır bastı. Öteyandan siyasa-
nın güncel siyasanın dışında yaşadım, büyük bir
ilgi duymadım. Kapalı bir çocuk olarak yetiştim,
gençliğim de kapalı geçti, siyasa da sanki tanrıçılık
gibi zengin işi göründü bana. Benim zamanımda
siyasayla uğraşanlar hep zenginlerdi hem. Böyle
bir dünyada yazmak bir kurtuluş gibi geldi bana.
Kendimi kurucak, dışlayacak, kendime döneceğim
bir şey olarak. İçine böyle girdim güzel işimin.

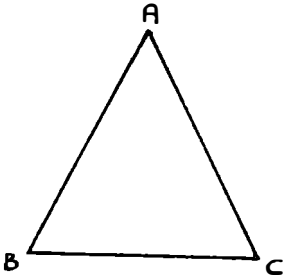
III. İHTİYARLIK KAVRAMI

Bende ihtiyarlık düşüncesi varolmadı. Bugün ihtiyar olduğum bu dünyaya bakarken, dünyaya bugün gelmişim gibi düşünüyorum. Bu yüzden ihtiyarlık bir sözcük olmaktan öteye gitmiyor bende. Geçmiş de, gelecek de şimdiymiş gibi görünüyor. İhtiyarlığı böylesine nasıl dışlaştırabildiğime şaşıyorum. İhtiyarlık nasıl olur da salt bir sözcük gibi düşünülebilir? Dişlerin, saçların dökülmesi, el yüz çizgilerinin artması, buruşması, el damarlarının belirginleşmesi, gözün kulağın yetilerini azaltması, yavaşlaması, vücudun deri, kıl değiştirmesi, devinimi düşmesi; bütün bunlar ihtiyarlık denen sözcüğün içeriğini oluşturmuyorlar mı? İhtiyarlığın ilk imleri bunlar değil mi? Sonra sayrıların artması, belleğin zayıflaması, beğenilerin zorlaşması, tutkuların gittikçe bir yana atılması daha bir yığın şeyin yerini başka tutkulara, başka isterlere bırakması... Bütün bunlar nasıl yadsınır? Ben otuz, kırk elli yıl önceki ben miyim? Evet ben bütün bunları, duymuyor, görmüyorum sanki. Sanki hiç sayrılık çekmemişim, sanki dişlerim dökülmemiş, sanki elim, ağzım, yüzüm, saçlarım elli yıl önceki gibiymiş... Sonra gördüğüm nice şey dağlar, ovalar, sular, gök; yaşadığım, sevdiğim, tiksindiğim nice şey hiç değişmemiştir. Evet gördüğüm nice kent, nice evler, yıkıldı, yenileri yapıldı, nice sevdiğim insan bu dünyadan çekildiler, nice yüzler silindi gitti, nice ağaçlar kurudu, nice nehirler yataklarını değiştirdi, oldu bunlar, ama ben bunları bilmiyorum işte.

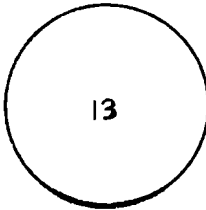
Öte yandan, ölüm de bende bir sözcükten öteye

gitmemiştir. Ona da kapalıyım: ağaç, kuş, ot, saç, göz gibi bir sözcük ölüm de. Bir kitabın bir sayfası, gazeteye verilmiş bir ilân:

Bir fotoğrafın arabı ya da
Boş bir bardak,
Dağılmış bir bisiklet.
Bir ele çıkan karıncalar.
Dökülmüş bir bardak süt.
Bir atın akıtması.
Bir banka ilanı.
Uzaması durmuş bir tırnak.
Başka? Bir

üçgeni.

sayısı ya da.

Bir sayfalık yazı ya da (üstü çizilmiş).

$$\text{Hut} = 288 \quad 3PS + 300 = 685$$

~~Ketober~~ 125 $\longrightarrow$ 125.

GUNAYDIN 923

~~Saklaning~~ 213

~~1-15 RGN~~ 38

~~SASANA~~ 50

~~S. Haworths~~ ~~SM~~ → 222

Politika 35

173
400
400

400

46

186

7. $r, 0$

2000

58

$\frac{50}{54}$
 54

Byg

850 —

Bundan öteye gitmiyor ölüm bende, bir sözcük-
ten, bir tümceden, bir duyurudan öteye anlayaca-
ğınız.

Yalnız kendi ölümümü değil, başkalarının ölümü-
nü de yadsıyorum. Yalnız babamın değil, annemin,
ablalarımın, ağabeylerimin de mezarlarını bilmiyo-
rum. Annemin, bir de büyük ağabeyimin gömütünü
bilmek isterdim. 'Şu kentin, şu mezarlığında gömü-
lü!' demek için.

Sevdiğim nice insanların ölümünü duyduğum
zaman da hiçbir şey duymadım. Hâlâ yaşıyorlarmış
gibi baktığımdan olacak bu. Başka bir anlam vere-
miyorum.

İhtiyarlığı niçin kabullenemediğimi düşündükçe, kimi nedenler bulmuyor değilim. Bunların başında çocukluğumla gençliğimi yaşamamış olduğum düşüncesi geliyor. Ben sanki ihtiyarlık yaşına gelince yaşamaya başladım, bundan öncem yani gençliğim, çocukluğum yok gibi. Onun için de ihtiyarlığımı çocukluğum, gençliğim gibi görüyorum. İhtiyarlık düşüncesi bunun için bende varolmadı. «Önümde çocukluk, gençlik gibi uzun mu uzun yıllar var!» diyorum. Böyle demeyi çok da doğal buluyorum.

Doğal buluyorum, gerçek bu çünkü. Çocukluk da, gençlik de yaşanmamış ne varsa, neler olması yaşanması gerekliyse ölmüyor bunlar: Bir gün gelip vuruyor. Bütün özlemler, bütün istekler, yapamadığımız, yaşayamadığımız ne varsa bilinçaltı dediğimiz dünyada 'yaşanmamış' olarak taş odalarda, yeraltı gömütlerinde, ırmak, boğaz, delta, dörtyol ağızlarında barınıp, oralarda duvarlarını kurup, düzenlerini sürdükten sonra bir gün yeryüzüne çıkıyorlar. Yaşamıma baktığımda ben bunu görüyorum. Benim gibi çocukluğunu, gençliğini yaşayamamış her insan için de bunu düşünüyorum. Çocukluk, gençlik yaşanmadıkça olmuyor, ilk fırsatta başını doğrultuyor, bir yara gibi irinini boşaltıyor, ondan sonra kapanıyor. Ben bu yeryüzünde çocukluğunu, gençliğini, ihtiyarlığını da yaşayamamış insanlar da tanıdım. Dünyanın en dayanılmaz, en korkunç, en çekilmez insanlarıdır bunlar. Bu yeryüzünün düşmanı olup çıkmışlardır. Bu yeryüzünü yıkmak isterler. Onları bütün bütün haksız da göremem. Bu dünyayı hep birlikte yaşamak gerek; yaşamadıkları dünyaya elbette ki karşı çıkacaklardır. Benim onlardan ayrılığım geç de olsa ihtiyarlığımda çocukluğumu, gençliğimi bu dünyayı yaşadığımdır, diyorum. Bu yerküreye bunun için cehennem diye bakmıyorum. Ölümün sözlüğüme girmeyişi de bundan. Çocukluğunu, gençliğini yaşayan hangi yaşda olursa olsun hangi insan ölümü düşünür, onu yanı-

başında görür? Ölümler bende bu yüzden hiç iz bırakmıyor. Ölümlerini gördüğüm, ölümlerine katıldığım, duyduğum nice yakınım, arkadaşım, dostum, bende bir acı bırakmıyor, bir başka ülkede yaşıyorlarmış bir gün ya onlar geleceklermiş ya ben, onları görecekmışım gibi geliyor bana. Bu dünyayı bir gün bırakırsam, ihtiyarlığı, ölümü tanımadan, yaşamadan bırakacağım sanki; öylesine dışımda benim.

Yine bu yüzden olacak, hiçbir zaman ağırbaşlı, olgun, durulmuş olmadım. Hele yaşımın adamı hiç mi hiç olmadım. Bundan yerinmedim de; yerinmek şöyle dursun, gönendim bile.

IV. SIKINTI BENİM

Kendimi dünyanın en sıkıntılı insanı olarak görüyorum. Sanki ben sıkıntıyım! Nedir sıkıntı? Neye benzetebiliriz onu? Neyle karşılaştırabiliriz? Bir sözcük olarak onu (aynı anlama gelmese bile) başka hangi sözcüğün yanına koyabiliriz. Sıkıntının tanımını bana dünyanın en güç sözcüklerinden biri olarak görünmüştür hep. Valéry'nin onu '*derin düşüncenin kaynağı*' olarak görmesineyse şaşmamak elde değil. Sıkıntının tanımının zorluğu belki de onun bütün insanlarca paylaşılmamasından, bilinmemesinden geliyor. Öyle ya kimilerince bir sözcük olarak vardır sıkıntı, adını duymuşlardır, ama tanımamışlardır. Bense kendimi düşündüğüm zamanı «*Sıkıntı benim!*» diyorum. Üstelik bunu her durumda söyleyebiliyorum. Heryerde onu buluyorum. Her yere birbirimizi taşıyoruz. Ne zaman yeni insanlar, yeni kentler, yeni şeyler görmek istesem, o insanlarla biraz konuşmak, o kentlerde biraz dolaşmak yetiyor bana. Hepsini çabucak bitiriveriyorum. İlğim birden dağılıp gidiyor. Nicelerine bir avuç gök, bir sokak bir pencere yetiyor ve sıkıntının varlığı bir sözcükten başka bir şey olmuyor. Bense sıkıntıya sahip çıkmak için gelmiş gibiyim bu yeryüzüne. Görmeyi nice özlediğim kentlerde otlar, ağaçlar gibi olduğumu, sıkılmadığımı, böylece en insanca yönümü, yani sıkıntımı onların aldığını söylemedim mi?

Bu yüzden yazmayı bir kırtuluş biliyorum. Belki de bunun için yazıyorum. Yazmanın dışındaysa ne kadar az şey ilgilendiriyor beni. Okumaya, yazmak için, bir onun için sarılmıyor muyum? Okumak için

okumaksa uzak benden. Okumaktan anladığım salt her anlatış, yazış biçimi değil mi? Hem anlatılandan, çok anlatışa bağlanmıyor muyum? Zaman zaman resim yapmak da gönendirmede mi beni? Ama hep kısa süreli, hep kesik kesik... Sonra küçük insanlarla konuşmak büyük sevinç vermedi mi bana? Ama sözcükleri ne de az onların! Kadınlarsa ancak yıkımlar, acılar, büyük sevinçler, tutkular, intiharı özletecek soydan aşklara dönüştüğü zaman var benim için.

Cok aşık oldum. Kendimi aşklar için yaratılmış düşünüyorum. Bu yüzden bu yeryüzüne bütün kadınları sevmeye gelmişim gibi görüyorum kendimi. Aşık olduğum kadınları eksiksiz sevdim. Hepsine kendimi bütünüyle bıraktım. Bir yaşama biçimi diye baktım aşka. Yaşamın kendisi diye. Sevdiğim kadınları hep yücelttim, hep büyüttüm. Hiçbirini de daha az sevdiğimi söyleyemem. Kendimi bir aşktan bir aşka vururken sevme hızım hiç azalmamış gibl gelir bana. Kadınları hep kendim seçmek isterim. Önce ben seçmeliyim, sevmeliyim; gerisi sanki çok ilgilendirmez beni. Üstüme düşülmesinden hiç hoşlanmam. Sevdiğim kadınların yalnız güzel olmalarını istedim, başka yönleri beni ilgilendirmedi pek. Duyarlıklarını aradım elbet, ama hepsi o kadar. Budalalıklarına bayıldım. Kadınların budalalıkları bana mutluluk bile verdi. Yalın, güzel olmaları bana yetti.

Ölümlere gider gibi gittim aşklara. Başka türlü hiç gelmedi elimden. Bunun dışında onlarda sıkıntıyı pekiştirmekten başka bir şeye yaramadılar.

İşte bütün bunlardan ötürü ben sıkıntıyım, diyorum.

V. YAZMAK

Ya yazmaktan ne anlıyorum? Beni ortaya koymasını, bana tanık olmasını dedim. Bir kişi, bir birey olmak istemekten başka ne demektir bu? Evet yazmaktan anladığım bu işte: Bir birey olmak. Yazmayı böyle anladığıma göre ya yaşamaktan ne anlıyorum? Nedir yaşamak? Yaşamak benim için dünyayı algılamak, kavramak, bulgulamak, kısaca anlamak olayıdır. Bunun için, yaşamak bu yolculuğa çıkmak, herşeyden önce de bunu göze almak, buna katlanmaktır. Yani yaşamamanın kendisi gibi her gün uyanmak, her gün yenilenmek, büyümek. Artık biliyoruz bu dünya vardır ve yokolmayacaktır. Aslolan da bunu böyle bilerek yaşayacağımızdır. Bu güzelim yeryüzünde yaşayan bütün insanlar gibi ben de öyle yaptım: Neler var bu yeryüzünde? dedim. Gördüm ki evler, sokaklar, insanlar, çarşılar, dükkânlar, ağaçlar, ovalar, sular, gök gök hep gök ve insaniardı yeryüzü. Büyük bir kitap gibiydi daha çok: her sayfası başka her sayfasında yeni görüntüler, yeni dünyalar olan bir kitap. Sayfalarını çevirdikçe kimi birbirine karşı çıkan, kimi birbirini tamamlayan, ama ucu bucağı olmayan bir kitap. Böyle herkes gibi karıştırdım, gittim geldim ben de o kitapla. Ne zamana kadar? Yazmaya başlayınca değin. A. Gide gibi söylemek gerekirse: «Yaşadıklarım beni aşınca», yazmadıkça yaşamayacak duruma gelinceye dek... İş, yazmaya başlayınca değişti, yazmaya başlayınca değiştim. Evler, sokaklar, insanlar hep vardı yine, ama ben evleri, sokakları, insanları bir başka türlü görmeye

başladım. İşte bu zaman yazmakla yaşamak birleşti bende: İkisini bir görmeye, ikisini birbirinden ayıramaz oldum. Daha da önemlisi yazmak, yaşamının yerini aldı. Yazmadan, yaşamak diye bir şeyi anlamaz oldum. Artık bir suya, bir eve, bir sokağa, insanlara yazmak için, bir onun için bakar oldum. Bir yaprağı bunun için elime alıyordum, bir sokaktan geçerken, bir kadına, bir adama, bir kuşa, gökyüzüne bakarken, hep yazmak için bakıyordum. Yaşamının artık başka bir anlamı yoktu, herşey ama herşey yazılmak içindi. Bugün bu daha da ağır basıyor: çarşıya çıkıyorsam, bir deniz kıyısına iniyorsam, bir kalemi elime alıyorsam, yazmak, bir onun için alıyorum artık. Yaşamının kendisini gerilere, çok gerilere atılmış görüyorum ve bundan korkunç sıkılıyorum. Sıkılıyorum çünkü bu yeryüzü dayanılmaz, katlanılmaz oluyor benim için. Yalnız yeryüzü mü? Bir kitap, bir yontu, bir ezgi, bir şarkı, bir film de öyle. Kitaba elim uzanıyorsa salt yazacaklarıma yarayacak diye uzanıyor. Bir yontuya bakarken yontudan nasıl etkileneceğimi düşünüyorum. Bu da beni korkunç çileden çıkarıyor ve buna da hiçbir şeyin yararı olmuyor. Başka insanlar, başka ülkeler görmek beni neredeysem yine orada buluyor. Buluyor çünkü başka insanlara da yine o gözle bakıyorum ve o yerlere de hep kendimi götürüyorum. Kurtuluşumu ise bulamıyorum. İşte bu zaman kurtuluşumun, hiç bitmeyecek olan kurtuluşumun, yazmak olduğunu anlıyorum. Kaleme artık salt bunun için sarılıyorum. Yani kendi, salt kendi kurtuluşum, kendi umutsuzluğum için sarılıyorum kaleme. Bunca deneyi, aşkı, dünyayı, insanları erdemleri, haksızlıkları bu umutsuzluğum için, bir bunun için biriktiriyorum. Bir bunun için bir böceğin üstüne eğiliyorum, ayaklarını, gözlerini, kanatlarını bunun için inceliyorum. Biliyorum ki yazmak olayı yaşamın anlamından başka bir şey değildir. Yaşamın, herşeyi, hep yaşama bir anlam vermek. Yaşama bu anlamı verebilmek için de, ya-

şamaya sarılmanın, öğrenilecek tek kitabın o olduğunun (öğrenilip atılacak) gerçeğini anlıyorum.

Yeryüzüne hiç mi yeryüzü diye bakmadım? Yazmayı bir yana atıp, bir sandalyaya, bir akarsuya, bir kapı mandalına, bir kâğıda, mürekkebe, denize, salt kâğıt kalem, deniz gözüyle hiç mi bakmadan? Baktım elbet. Ama çok değil bu. Bunca yaşamamın içinde çok az bir yer tutuyor bu. Çok az yaşadığım bir yer. Yaşamamı, bütün yaşamamı toplarsam hepsi bir yılı geçmezmiş gibi geliyor bana. Bir kez altı ay, sonra da kimi aylar, kimi günler kimi saatler, kimi anlar. Bütün bir yılı doldurur dediğim bu işte. Yazmayı hiç usuma getirmedığım, düşünmediğim yaşamalar. Böyle hayvan gibi yaşadığım yalnız bir yılım var dünyada. Beni korkunç gönendiren, mutlu eden, bu yeryüzünde otlar, hayvanlar, sevgili otlar, hayvanlar gibi yaşadığım bir yıl! Şimdi bunu düşündüğüm zaman anlıyorum, ben yaşayamadığım için yazıyorum. Bütün o hayvânca geçen anlarıma bakıyorum da bunu diyorum. Başkalarını bilmem, ben yaşayamadığım için yazıyorum. Yaşadığım o günler yazmanın üstü çizildiği günlerdir. Bunun dışında, yaşamak benim için sıkıntı, bir o olmuştur. Kaleme hep bu sıkıntıdan sıyrılmak, kurtulmak için sarıldım. Kurtuluşu onda buldum. Yaşasaydım sanki hiç yazmazmışım gibi geliyor bana. Buna bugüne değin hep inandım, bugüne değin bunun tersini düşündürecek bir şey olmadı, olacağına da inancım yok. Belki bunun için kendimi tanıtmak, ben de varım demek istiyorum, bu yeryüzünde pırmağımı kaldırıyorum. Yaşayanlar bunu demiyorlarsa, yaşadıkları için demiyorlar. Sanki ben bu yeryüzüne: Yazdığım için mutsuzum demiye gelmişim. Yazmak mutsuzluktur! diyorum sanki.

Bu yeryüzünü olduğu gibi görmeme engel olan ve kurtulduğum, mutlu olduğum bir tek şey var: Resim yapmak. Büyük bir mutluluk duyuyorum resim yapmaktan, Aşkın, yaşamamın ta kendisi be-

nim için resim yapmak. Resim yaparken deliler gibi seviniyorum, göneniyorum. Herşeyi, herşeyi unutabiliyorum, yaşamanın ta göbeğinde gibiyim. Sanki bu yeryüzünü yeni görüyormuşum, şuradaki eksik taşı ben koyuyormuşum, şu maviyi ben getiriyormuşum, şu göğü ben uzatıyormuşum, şu mutsuzlukların üstünü ben çiziyormuşum gibi oluyorum. Herhangi bir insan oluyorum, herhangi bir insanı alıp başka insanlara, başka insanların arasına ben götürüyormuşum gibi oluyorum. Büyüyorum, çoğalıyorum, büyütüyorum, çoğaltıyorum. Halk gibi oluyorum.

Niçin bu? Resim benim sorunum değil de onun için mi? Kendimi, varlığımı onunla doğrulamak istemeyişimden, kendimi bir yana atmak istememden mi geliyor bu mutluluk? Öyle olacak. Böyle diyorum çünkü resim yaparken kendimi silebiliyorum, sonra da benim yaptığım resmi herkesin yapabileceğine inanıyorum. Resmin herkesce yapılacağını kanıtliyorum. Çoğun, şiiri de niçin böyle düşünmüyorum demişimdir kendi kendime. Şiiri niçin böyle herkesin yapamıyorum? İşte o zaman yazmak bir mutluluk olmayacak mıdır benim için? Herkesin niçin şiirin bir ucundan tutmasını istemiyorum. Birlikte niye çoğaltmayalım onu? Resim yaparken bunları diyorum hep kendi kendime. Ama sonunda bunu demenin hiç bir yararı olmuyor bana. Mutsuzluğum da o zaman başlıyor yeniden.

Yaşamak, yazmak yüzünden, yazmadan yapamadığımdan bir beladır işte benim için. Bu yüzden yaşamayı yokmuş gibi düşünebiliyorum, varlığını salt yazmak için, salt onun için kabulleniyorum. Mutsuzluğumu belgelemek için, bir bunun için. Bu yeryüzünde ne zaman herkes gibi ben de:

— NE GÜZEL BİR HAVA!

diyeceğim? Ve yalnız havanın güzel olduğunu söyleyeceğim ve ilk havanın güzel olduğunu yazmak için düşünmeyeceğim yazmıyacağım?

Peki başka, yaşamak karşısındaki başka tavrım nedir? Yazarak takındığım başka tavrım nedir? Yazmaktan duyduğum sevincim nedir? Öfkem elbet. Yaşamaya, yaşamın kendisine olan öfkem. Yaşamadaki tüzelsizliklere, eşitsizliklere duyduğum öfke. Öfkem de mutsuzluğum gibi yazma nedenim elbette. Mutsuzluk gibi her gün onu büyötmek, yaymak canavarlaştırmak. Ona, bir silah gibi sarılmak. Bu silaha en insanca yönüm olarak bağlanmak. Bütün umutsuzluğuma karşın bu öfkemin yeryüzünü değıştirebileceğine inanmak, bunu bir umut yapmak. Bu elbet, bir bu, bu kahrolası yazmaktan duyduğum sevinç. Öfkem yine bunun için elbet en insanca sevincim. Öfkem elbet yine bunun için, bu dünyadaki bayağılıklar, kötölükler, eşitsizlikler için canavarlaşmalı, yatışmamalı. Ona en iyi giden bir budur çünkü. Başka niçin yazmalı? Yazmak bundan daha güzel mi?

VI

Böyle görüyorum işte kendimi, bir yazıya vurmuş,
bir yazı olmuş beni.

VII. FOTOĞRAF

1977'lerdeki bir fotoğrafta bunlu, suskun, karanlık. Belli şıpın işi, belli ayaküstü çekirmiş vesikalık bir fotoğraf. Vesikalık bir fotoğraf ne boydaysa o boyda işte ve soluk mu soluk, bir özensizlik örneği (o da öyle bırakmamış mı kendini, bir fotoğraf makinesinin önünde değil de, bir sokağın ağzında durmuş sanki ve gelip geçenlere bakıyor: Öylesine kayıtsız, ilgisiz ve ilk kez bir şiiri düşünmüyor). İyice bırakmış yüzünü, gözler, kaşlar, ağız, burun, hepsi ortada, hepsi sanki biz buyuz diyor. Deniz dibi haritaları gibi de birbirini kesen çizgiler, noktalar, inişler çıkışlar.

Bir ihtiyarlık resmi (istediği kadar yadsısın, tanımamazlığa gelsin ihtiyarlığı, gelip kurmuş işte tahtını yüzüne bütün acımasızlığıyla

(Ve

Barbarca.

En büyük barbar değil midir ihtiyarlık?

Silip süpüren

Ve kurutan geçtiği yeri

Bir buldozer hızıyla).

İlk kez de o değil sanki bu dünyaya bin göz bin kulakla bakan.

Nerde durduğu belli değil, ama niçin çektiirdiği açık (değil mi ki 1977 yılı Şubat ayının 22. salı günü ŞİŞLİ TAPU DAİRE'sinden alınmış bir resmi kâğıda yapıştırılmış) demek bu yüzden özensiz bir resim (güneşlerde, balkonlarda, konsollarda boy göstermeyecek), saçlarına hiç eli gitmemiş, bırakmış vursun diye ihtiyarlığı.

Vurmuş da.

Sımsıkı sarmış boynunu siyah yün kazağı ve kara gözlükleri yok ve dümdüz bakıyor (bir alıcı olarak). Açık kahve yağmurluğu üstünde ve gömleğinin yakaları açık.

Bir vesikalık resim olduğu için elleri görünmüyor, ama iyice ortada işte yüzü: Hüzünlü. Buruk.

Buruk çünkü: Nedir benden vuran bu dünyaya? diyordu. Bir burukluk kalsın istemiştir çünkü ondan bu dünyada. Bu yüzden en çok sevdiği köğük Şeyh Galib'in:

Gele bir devr ki bu Galibi yad eyleyeler değil midir?

Bir fotoğraf işte bunlu, suskun, aynısı kendinin.

VIII. SON YERİNE YA DA BİR MEZAR TAŞI YAZISI

Bu kitabı kapatırken ölülerimin topluca gömüldükleri bir gömütlükten döner gibi dönüyorum. Öyle ya benim artık bu dünyada annem, babam, ablalarım, ağabeylerim yok.

Onları gözümün önünden geçirdiğim zaman da ilk yüzleri gelip çarpıyor bana.

İlk yüz de annemin yüzü.

Dünyada annemin yüzü gibi acılı bir yüz görmedim diyebilirim. Çocukluğumun, gençliğimin yüzü demek annemin yüzü. Bunca yaşadım, bunca yüzler gördüm, acıyı annemin yüzü öğretmiş gibi gelir bana. Nasıl bir acıydı ondan vuran? Bunu anlatabileceğimi sanmıyorum. Daha yeryüzünde bilinmeyen bir anakara, bir ada, bir içdeniz hüznü... Kendini aşan, kendinden çıkan bir hüznün de diyebilirim buna. O sanki bu dünyadaki yüzlere vuran nice eziklikleri, yalnızlıkları, yıkıntıları toplamıştı yüzünde. Kendi halinde akan nice küçük çukurlar, nice sessiz dağ yolları, göller, terk edilmiş küçük dağ köyleri, sokaklıklarını unutmuş sokaklar; zaman aşımına uğramış tarih, coğrafya; gök, yerbilimi, kokular, simya o yüze çıkmıştı.

Dulluğu bütün kadınların dulluğu, sığınmışlığı bütün anaların sığınmışlığı, yoksulluğuysa bütün yeryüzü yoksulluğu olmuş gibiydi.

Acıyı ben onun yüzünde bulguladım ve böylece en insanca şeyi öğrendim.

Bugün ne zaman annemin yüzünü anımsasam, acıyı tanıdım diyorum.

Annemin yüzünün hemen arkasından Halil İbra-

hlm ağabeyimin yüzü geliyor. Halil İbrahim ağabeyimin yüzü bir burukluğun yüzüdür. Onun burukluğunu ben artık zaman dışı olmuş ipek, baharat yollarının menzil kentlerine, yeni yollarla eski kentin çok aşağılarda kaldığı, bu yüzden de kervan-sarayları, yol üstü hanları kendi haline bırakılmış o kocamış, yalnız yapılara benzetirim: Kapılarına koca asma kilitler vurulmuş, pencereleri örtülmüş, koca taş duvarlarının orasını burasını otlar bürümüş, üstlerinden yalnız eziklik akan, insana yalnız bırakılmış üzüntüsünü veren yapılara.

Onun ferah, erinçli, güzel günlerini de (böyle günleri olmuş mudur?) İstanbul'un deniz kıyılarının o küçük çardaklı kahvelerine; Beyazıt'ın, Karaköy'ün (hep eski Beyazıt'ın, Karaköy'ün) Yüksek-kaldırımın, Balıkpazarı'nın civil civil insan, yaşama dolu meyhanelerine; boydan boya çamaşırlar asılı o güzelim küçük sokaklara benzetirim. Manisa'da geçen delikanlılığı bir yana, bütün yaşamı İstanbul'da, daha çok da Beyazıt, Çarşıkapı, Bakırköy'de geçmedi mi? İstanbul'un o küçük, kederli insanlarından biri de odur.

Halil İbrahim ağabeyimden kıyıya çekilmiş, hep de orada kalacak olan bir tekne burukluğudur vuran.

Hüseyin ağabeyim öfke küpüydü. Dünyanın en öfkeli adamıydı Hüseyin ağabeyim, öyle de öldü. Hep tam istediğini elde edememiş gibi yaşadı; öfkesi bundandı sanırım. Hırslı, tutkuluydu; ve hep daha iyi yaşamak adınaydı tutkusu, hırsı. Hüseyin ağabeyimi anınsadıkça hâlâ yaşıyormuş gibi korkarım. Korkuyla birlikteydi sevgisi de. O kadar öfkesi içinde anlatılmaz bir duyarlık yatardı. Hepimizi kırar geçirirdi, hepimiz ondan korkardık, ama hepimiz de onu severdik. Dünyayla boy ölçüşmeye gelmiş gibiydi. Hüseyin ağabeyimi hiç durgun, dingin halinle anımsamıyorum. Dünyaya ayakta gelmiş gibiydi. Ve dünyaya el koymak ister gibi yaşadı.

Karanlık, derin mi derin kuyuları andırırdı Hüseyin ağabeyim.

Saniye ablam o da ayakta gelmiş gibiydi dünyaya; ve çalışmaktan başka birşey bilmezdi. Göz-

leri hep yerde yapılacak bir işi ararken görüyordum onu. Sanki kışını hiç yere koymamış gibi gelir bana.

Ve deli aıblam? Onu bu dünyadaki en güzel şeylerin yanına koyarak anımsarım. Ve hep düşlerimin içinden...

Tevfik ağabeyim, bir boş yaşam adamı örneğidir bende. Dünyanın hiçbir yerinden tutmadı. Bir kova su doldurmadı bu dünyada. Hep gitti geldi. Ve otlar gibi yaşadı.

Babam? Babam benim bayram sabahlarımdır. Ve yalnız odur.

Ölülerimin, töreninden işte böyle dönüyorum.

UZUN BİR ADAM

İLHAN BERK

Kendimi ameliyat masasına yatırılan bir nesne gibi görmek istiyorum. Geçmişiyse, şimdikiyle bir nesne. Salt varlığıyla yetinen, varlığını, bir onu öne süren, onunla kendisini bütünleyen, doğrulayan. Böylece kendimi, yazıya vuran kendimi öyle görmek istiyorum. Kendimi anlatarak değil, bırakarak. Böylece yazmanın, o yaratıma denen alanına girmek, orada varetmek kendimi.

ÖNEMLİ NOT .

Bu kitap basılı fiyatının üzerinde satılamaz

100 Lira